

ספר

תשובות הגר"ח

על מסכת

ראש השנה

תשובות הגר"ח

ראש השנה

ש. ר"ה ב' א'. באחד בשבט ראש השנה לאילן בדברי בית שמאי בית הלל
אומרים בחמשה עשר בו. יש לדקדק מהו כדברי בית שמאי.²

ת. א. לפי דברי.³

ב. לפי דברי ב"ש (אבל אין הלכה כמותם).⁴

ש. ר"ה ב' ב'. לא צריכא דאימנו עליה מאדר ומלך בן מלך הוא מהו דתימא
נימנו לי' תרתין שנין קמ"ל. לכא' כיון שהוא מלך בן מלך צריך להמנות ולגמור
להמליכו, ואי נימא דמיירי כשיש לו עוד אחים א"כ לימא ומלך בן מלך הוא והוא דאית ליה אחין,
ולכא' צ"ב.

ת. א. או שאר קרובים.⁵

ב. צריך תמיד למנות אולי אינו ראוי.⁶

¹ תשובות נוספות למסכת ראש השנה עיין בספרנו תשובות הגר"ח ח"ב (מהדורת תשע"ג) תשובות
תת"פ - תת"פ"ב.

² ועי' פאה פ"ו מ"ה דתנן אלו כדברי בית הלל ועל כולן בית שמאי אומרים כו'.
³ היינו דמ"ש כדברי בית שמאי הכוונה היא לפי דברי בית שמאי. ועי' הערה הבאה.

⁴ עי' בגמ' להלן ח' א' בשינויא דרב אשי (דהוא התירוץ האחרון שם בגמ' ובפשוטו הוא התירוץ העיקרי)
דהתנא דמתני' הכי קאמר דמה שמניתי ארבעה ראשי שנים בארבעה ראשי חדשים אינם הלכה כי מ"ש
באחד בשבט ר"ה לאילן זה כדברי בית שמאי ואין הלכה כן, וכמו שפירש רש"י שם וז"ל, ה"ק כו'. תנא
דמתניתין סתם ברישא אחד בשבט בראשי שנים והדר פריש ואזיל בסיפא באחד בשבט ראש השנה
לאילן דברי בית שמאי למימרא דהא דסתם ברישא ארבעה ראשי שנים בראשי חדשים לאו דברי הכל
היא אלא אבית שמאי קאי עכ"ל. (וצוין בשינויי נוסחאות במשניות דפוס ווילנא וצוין שם לעי' בזה בס'
הון עשיר יעו"ש. ושוב נמצא כן מהגר"א בס' אמרי נועם).

⁵ יתכן שהיה כתוב במכתב: 'אשאר' קרובים. ומ"מ הכוונה אחת היא, שאם בן המלך אינו ראוי למלוכה
הולכים לשאר קרובים כמ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' מלכים ה"ז וז"ל, שהמלוכה ירושה כו' וכל הקודם
בנחלה קודם לירושת המלוכה כו' עכ"ל, ובפשוטו הכוונה כגון שאם אין למלך בנים או שהבן אינו ראוי
למלוך אזי הירושה עוברת לקרובי המלך שמת וכגון אח המלך שירש אותו. והוא כתשובה בתרא.

⁶ היינו דאף אם אין לו אחים והוא בן יחיד של המלך מ"מ צריך למנותו למלך כי אולי אינו ראוי להיות
מלך ואז אין ממנים אותו אף שהוא בן המלך הקודם. וכדפרש"י בפ' שופטים י"ז כ' וז"ל, הוא ובניו. מגיד
שאם בנו הגון למלוכה הוא קודם לכל אדם עכ"ל, אבל אם אינו הגון למלוכה ממנים אחר למלך, ולכן
אף אם הוא בן מלך צריך למנותו. וזהו כתשובה קמא. ושוב נמצא דכהשאלה כן הקשה בחתם סופר
וכתשובת מרן שליט"א כן השיב שם, עי' חת"ס חאו"ח סי"ב הובא בס' שושנת יעקב לאמו"ר שליט"א
ר"ה ב' ב' (עמ' י"ז) יעו"ש מש"כ בזה.

ש. ר"ה ו' א'. ת"ר כו' לה' אלקיך אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים. לכא' צ"ב כך, דהנה לעיל ה' ב' אמרי' דתנו רבנן כו' לה' אלקיך אלו הדמין הערכין והחרמין וההקדשות ופרש"י שם וז"ל אלו הדמין והערכין כו' שהן קדשי בדק הבית וכולן לה' ואין לכהנים בהן כלום עכ"ל, וכיון שכן, היאך דרשין הכא לה' אלקיך אלו חטאות כו' והרי יש בהן לכהנים.⁷

ת. א. הכל מאת ה'.⁸

ב. עיקרו לגבוה.⁹

ש. ר"ה ז' ב'. אמר רב יוסף רבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי ברגלים סבר לה כרבי שמעון ובמעשר בהמה סבר לה כרבי מאיר. לכא' יש לשאול דכיון שכן למה הובא במשנה גם דעות החולקים, והיינו, דהול"ל רק 'באחד באלול ר"ה למעשר בהמה' מבלי לומר 'ר' אלעזר ור"ש אומרים באחד בתשרי' מאחר דאינו סובר כן, שהרי מביא רק את מה שסובר. ולכא' צ"ב. וכן בסיפא דמתני' למאי הביא רבי הקדוש את דעת בית שמאי וכו"ל. ולכא' צ"ב.

ת. א. לפעמים כדי לסמוך עליהן בשעה"ד.¹⁰

ב. תמיד מביא, משום שעת הדחק.¹¹

ש. ר"ה שס. רב נחמן בר יצחק אמר ארבעה חדשים ובהן כמה ראשי שנים. לכא' צ"ב דהא לעיל ע"א משני ותנא דידן בשנים קמירי בחדשים לא קמירי, ולרב נחמן בר יצחק מה נתרץ לעיל. וצ"ב. (ובלשון אחר, מה רנב"י יתרץ אקושיא דלעיל).

⁷ והיינו דכמו שכאן מהפסוק כאשר נדרת לה' אלקיך לומדים חטאות ואשמות, כך גם לעיל שלומדים מהפסוק כי תדר לה' אלקיך על דבר שאין בו הנאה לכהנים שילמדו גם חטאות ואשמות ולא יצטרכו ללמוד זה כבהמשך הברייתא שם מכי דרש ידרשנו אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים. (ועי' תוס' ד"ה ערכין).

⁸ והיינו דגם קרבנות שיש להם חלק לכהנים ה"ז הכל של השי"ת אלא שהשי"ת נותן מהם לכהנים כמ"ש משולחן גבוה קא זכו, ולכן בעיקר הדבר לה' אלקיך יכול שפיר לכלול גם חטאות וכו' שיש בזה חלק לכהנים.

ומה שלעיל ה' ב' אמרו בברי' ש'לה' אלקיך' כולל רק אותן שאין לכהנים חלק בהם, היינו כי בברי' שם למדו חטאות ואשמות מדרשה אחרת [כי דרש ידרשנו] וסברה הברייתא שם דיותר יש ללמוד את חטאות ואשמות מאותו פסוק דכי דרש ידרשנו, וממילא לכן נשאר 'לה' אלקיך' לחרמים וכו', אבל כאן שגם למידים לחרמים מפסוק אחר [אשר דברת אלו קדשי בדק הבית], ממילא נשאר שיותר יש ללמוד מ'לה' אלקיך' את חטאות ואשמות וכו', ודו"ק.

⁹ והיינו כנ"ל בהערה קודמת, דגם הקרבנות שיש לכהנים חלק בהם, משולחן גבוה קא זכו וכו"ל.
¹⁰ והיינו דרבי מביא את הדעות שאינו סובר כמותם, משום שבשעת הדחק לפעמים [האמוראים היו] סומכים על דעות אלו כדמצינו כמו כן כע"ז בפוסקים. וכן מבואר בעדות פ"א מ"ד ומ"ה ומ"ו ובתפארת ישראל אות כ"ח יעו"ש.

¹¹ מה שכאן כתב מרן שליט"א 'תמיד' ובתשובה קמא כתב 'לפעמים', לכאורה הוא משום שבתשובה קמא התייחס מרן שליט"א על המשנה כאן [וכיוצא בה] שרבי כתב דעתו של עצמו, ואילו כאן בתשובה בתרא התייחס מרן שליט"א על כל הש"ס שלא תמיד בא לומר את דעת עצמו אלא בא לומר דעת התנאים שקדמוהו ושם הביא רבי את כל הדעות שהיה להם קיום ואף דעת בית שמאי שלא נפסק כמותם [מיהו יתכן שאחרי שאמרו בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה לא נתכין מרן שליט"א שגם על דעת בית שמאי לפעמים סומכים בשעת הדחק, אלא דברי מרן שליט"א הוא על עיקר הדברים שבשאלתינו].

ת. א. גם לרנב"י קאי אשנים.¹²

ב. מין חודש.¹³

ש. ר"ה שם. והרי רגלים מידי דתלי במעשה וקא חשיב. פרש"י וז"ל, מידי דתלי במעשה. כגון כו'. והרי רגלים. קא סלקא דעתך שאין כל תאחר חל עד שתבא שעה הראויה להבאת קרבן נדרו נמצא שהוא תלוי בתמיד של שחר עכ"ל, ולכאור' צ"ב דהא כבר קאמר קודם דכיון דצריך לאיתוי מעיקרא מיחייב וקאי וכבר בכניסת הרגל עובר על כל תאחר, וכיון שכן, איך שוב ס"ד כאן דהוא תלוי בתמיד של שחר.

ת. ידע שיהי' כך.^{14 15}

ש. ר"ה ח' א'. פרש"י וז"ל, ה"ק כו'. תנא דמתניתין סתם ברישא אחד בשבט בראשי שנים והדר פריש ואזיל בסיפא באחד בשבט ר"ה לאילן דברי ב"ש

¹²היינו דרנב"י קאי על מה שאמר התנא 'ארבעה' כו', ואילו מ"ש בגמ' לעיל בשנים קמיי' קאי על מה שאמר התנא ראשי 'שנים'. שיום נקרא תחילת שנה, אבל חודש אינו נקרא תחילת שנה אלא תחילת חודשים. ונמצא דרנב"י קאמר ארבעה חדשים ובהם כמה ראשי שנים, לא שינה כלום בהבנת מה דקתני במשנה ארבעה ראשי 'שנים', ולכן אי"ז סתירה למ"ש לעיל 'בשנים קמיי'.

¹³היינו דמ"ש 'בחדשים לא קמיי' אין הכוונה שהתנא לא מונה חדשים כי באמת התנא כן מונה חדשים לדברי רנב"י, אלא הכוונה שבמה שכתוב במשנה 'ראשי שנים' לא מיירי ב'מין חודש'. [ו'מין חודש' פירושו, סוג כזה של תחילת שנה דהיינו שכל החודש זה הוא ראשון כל חודשי השנה כי התנא מונה יום שהוא תחילת שנה ולא חודש שלם שהוא תחילת שנה]. והיינו כתשובה קמא.

¹⁴ בכניסת הרגל עובר רק משום שיועד שמחר בשעת התמיד יאחר. הגר"א י"ש קניבסקי שליט"א. והיינו דיש טענה עליו למה לא מקריב בבוקר אחר תמיד של שחר, ואף שלא יקבלו ממנו הקרבן מ"מ יש עליו טענה זו, א"כ נמצא שכשלא מביא הקרבן קודם כניסת הרגל הרי הוא יודע ששוב לא יוכל להביא הקרבן, ולכן כבר בכניסת הרגל עובר על כל תאחר, ומ"מ זה חשיב [להו"א דגמ' כאן] מידי דתלי במעשה, כי מה שהוא עובר כבר מעכשיו על הבל תאחר הוא משום שבבוקר לא יקבלו הקרבן שלו אחר התמיד של שחר, ואילו לא היו מקריבים באותו יום תמיד של שחר לא היה את עיקר הטענה למה לא הביא באותו יום, ולא היה עובר על כל תאחר, ונמצא שהבל תאחר תלוי במעשה של הקרבת תמיד של שחר. ומש"כ רש"י בלשוננו: קס"ד 'שאיין כל תאחר חל' עד שתבא שעה הראויה להבאת קרבן נדרו כו' אין הכוונה שלא חל כלל אלא הכוונה שכשמגיע זמן התמיד של שחר חל למפרע האיסור בל תאחר מכניסת הרגל. [וכל זה הוא רק להו"א דגמ', אמנם למסקנא דגמ' הגמ' סוברת שאי"ז תלוי במעשה והיינו שלא רק שעובר בכניסת הרגל על כל תאחר אלא האיסור בל תאחר גם לא תלוי בתמיד של שחר של מחר יעו"ש]. ועי' עוד בשושנת יעקב לאאמו"ר שליט"א בר"ה כאן ז' ב' (עמ' ק"י, בד"ה והרי רגלים) דמייתי להירושלמי דפריך איך בעצרת עובר על כל תאחר והרי נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט, יעו"ש במה שהאריך שם יפה בכל הנוגע לעניינו.

עוד השיב מרן שליט"א: אינו מעשה. ולכאורה הכוונה שמה ששואלת הגמרא כאן והרי רגלים מידי דתלי במעשה וקא חשיב וממילא מובן שהגמרא סוברת עתה שאינו תלוי במעשה, ומצד שני הגמרא כאן עתה אומרת בפירוש שכן תלוי במעשה, כל זה היינו משום שאינו תלוי כל כך במעשה, כך שאפשר לקרוא לזה מצד אחד אינו תלוי במעשה וגם לקרוא לזה מצד שני תלוי במעשה.

¹⁵שוב חשבנו ליישב, דאי"ז ק' כ"כ, כי אפשר דאה"נ הגמ' חזרה להקשות פעם נוספת, אף שלהתירוצ' שבתחילה כבר לא קשה, והיינו כי בתחילה קאי אדברי רב פפא והשתא קאי אדברי רב שישא בריה דרב איד' שמצינו כע"ז בגמ' בכמה מקומות. ושוב נמצא כן בריטב"א, ויעו"ש עוד.

למימרא דהא דסתם ברישא ארבעה ראשי שנים בראשי חדשים לאו דברי הכל היא אלא אב"ש קאי עכ"ל, ולכאוי' צ"ב דמ"מ למה הוצרך התנא לומר כן והרי הלכה כבית הלל, וכהקושיא דגמ'.¹⁶ וצ"ב.

ת. א. לפרש דבריהם.¹⁷

ב. משום זה גופא.¹⁸

ש. ר"ה ט' ב'. ת"ר יובל היא כו' יכול אע"פ שלא שלחו ת"ל היא דברי רבי יהודה כו'. האם הכוונה היא כפשוטו שאם לא שלחו עבדים אין דיני יובל נוהג כלל¹⁹. ואם כן, אם כגון באמצע השנה שלחו עבדים האם אז יהי' היובל נוהג ועד סוף השנה.

ת. כן.²⁰

ש. ר"ה י' א'. מה"מ כו' אמר קרא ובשנה הרביעית ובשנה החמישית פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה ופעמי' שבחמישית ועדיין אסורה משום רבעי. לכאוי' כיון שיש דרשה המלמדת שהפירות²¹ אסורים משום ערלה בשנה הרביעית עד ט"ו

¹⁶ ביאור השאלה כך היא: אמרי' בגמ' הכי, ורב אשי אמר ארבע ראשי השנים הם שהן בארבע ראשי חדשים, באחד בשבט כב"ש, ה"ק שלשה לדברי הכל באחד בשבט מחלוקת ב"ש וב"ה, ע"כ. ופרש"י וז"ל, ופרכין א"כ באחד בשבט. סתם לן תנא ברישא כב"ש דאי כב"ה הא אמרי' בט"ו בו. ה"ק כו'. תנא דמתניתין סתם ברישא אחד בשבט בראשי שנים והדר פריש ואזיל בסיפא באחד בשבט ר"ה לאילן דברי ב"ש למימרא דהא דסתם ברישא ארבעה ראשי שנים בראשי חדשים לאו לדברי הכל היא אלא אדברי ב"ש קאי עכ"ל. וצ"ב למה קאמר התנא 'ארבעה' ראשי שנים הם, ואח"כ פירש שמה שאמר ארבעה זה לדברי ב"ש שסוברים באחד בשבט ר"ה לאילן, אבל הלכה כדברי ב"ה שבט"ו בשבט ר"ה לאילן, דלכאוי' הול"ל 'שלשה' ראשי שנים הם, ולמה הוצרך לומר 'ארבעה' ולפרש שדבריו הם לפי ב"ש. ואם משום שרצה התנא להזכיר במשנה כאן גם את דעת בית שמאי, הול"ל 'שלשה' ראשי שנים הם כו' באחד בשבט ר"ה לאילן דברי בית שמאי בית הלל אומרים בחמשה עשר בו'. [ובנוסח אחר, השאלה היא, מה תירצה הגמ' והרי גם אחר תירוץ הגמ', לכאוי' עדיין נשאר קשה כבתחילה, שהרי יש כאן במשנה סתם ואח"כ מחלוקת, והסתם הוא כבית שמאי].

¹⁷ לכאוי' היינו את דבריהם של בית שמאי. והיינו שרצה התנא לפרש גם [את דברי בית הלל וגם] את דברי בית שמאי, שלדבריהם של בית שמאי נמצא שיש 'ארבעה' ראשי שנים בארבע ראשי חדשים. ומה שרצה התנא לפרש את דברי בית שמאי הוא משום שרצה לומר שאין דעה שסוברת שיש יותר מארבעה ראשי שנים בארבע ראשי חדשים.

¹⁸ לכאוי' היינו דמשום זה גופא שהלכה כב"ה וא"א לסתום כב"ש, לכן מפרשת הגמ' בדברי התנא דבאמת התנא בא לומר שלא נתכוונתי לסתום כב"ש דהיינו סתם ואח"כ מחלוקת כבכל דוכתא, אלא רק לומר שלשה לדברי הכל ואחד בשבט מחלוקת ב"ש וב"ה. [ודבר זה אמר התנא בלשון שאמר 'כדברי בית שמאי ולא אמר דברי בית שמאי וכדלעיל בתשובה קמא במסכתין יעו"ש. אמנם עי' לשון רש"י כאן בגמ' דכתב בתוך דבריו 'דברי' בית שמאי ולא כתב 'כדברי' בית שמאי וצ"ב].

¹⁹ מש"כ כאן בשאלה תיבת 'כלל' יתכן שאי"ז מדוייק, כי לכאוי' בל' רש"י בד"ה יובל היא מבואר דדוקא זריעה בצירה וקצירה אינם אסורים אבל שמיטת קרקע [והיינו ושביתם איש אל אחוזתו והיינו החזרות הקרקעות] ושאר מצוות היובל אולי כן נוהג, וכן משמע בתוס' בד"ה יובל היא יעו"ש דהנידון כאן הוא רק לגבי מלאכת קרקע, ויל"ע בזה.

²⁰ בפשוטו עיקר החידוש בתשובת מרן שליט"א היא לגבי השאלה השניה, והחידוש הוא דאם שלחו העבדים כגון באמצע השנה חל איסור עבודה בקרקע מאז ועד סוף שנה.

²¹ היינו הפירות שחנטו בשנה הרביעית.

בשבט ומשום רבעי²² בשנה החמישית עד ט"ו בשבט, א"כ למה זהו דוקא באופן שנטע ל' יום קודם ר"ה דהא כיון שיש לימוד מקרא כנ"ל לכאור' הי' צריך שתמיד יהי' כן ואף באופן שנטע בפחות מל' יום קודם ר"ה.²³ ולכאור' צ"ב.

ת. א. כבר הי' לו שנה.²⁴

ב. זה נחשב שנה.²⁵

ש. ר"ה שם. דתניא פר האמור בתורה סתם בן עשרים וארבעה חדש ויום אחד דברי ר"מ ר' אלעזר אומר בן עשרים וארבעה חדש ול' יום שהיה ר"מ אומר כו' פר בן שלש. האם גם כשזו שנה מעוברת והיינו שיש י"ג חודש בשנה, גם אז הקובע הוא י"ב חודש לענין שנת הפר, דלכאור' כך משמע מלשון רבי מאיר, דאל"כ היאך סתם ר"מ [וכן ר"א] וקאמר בן כ"ד חודש כו' והרי לא תמיד ה"ז כ"ד חודש שהרי לפעמים ה"ז כ"ה חודש כגון שיש שנה מעוברת.

ת. נכון.²⁶

²²היינו הפירות שחנטו בשנה החמישית.

²³ביאור השאלה כך היא: דהנה אם נטע שלושים יום קודם ר"ה, ה"ז נחשב שנה שלימה למנין שנות ערלה [וכן למנין שנות רבעי], וכשנשלמו עוד ב' שנים נמצא שנשלמו ג' שנים, וא"כ עתה תחילת שנה רביעית הי' צריך להיות שיהיו הפירות מותרים באכילה ולא יהיה בהם דין 'ערלה', ובאה הברייתא ומלמדת מדרשה בפסוק שעדיין פירות שחנטו בשנה רביעית זו אסורים באכילה מדין ערלה עד ט"ו בשבט, ומט"ו בשבט של שנה רביעית זו ואילך כל הפירות מותרים באכילה שאין בהם שום דין ערלה. אמנם אם נטע פחות משלושים יום קודם ר"ה, אין זה נחשב שנה שלימה, וצריך להתחיל לימנות שלושה שנים שלימים למנין שנות ערלה, וכשמגיע השנה הרביעית, כל הפירות מותרים באכילה והיינו גם הפירות שחונטים בתוך השנה הרביעית עד ט"ו בשבט של שנה רביעית זו. כי כל החידוש שנאמר למעלה שממתינים עוד זמן והיינו עד ט"ו בשבט וכו"ל זהו רק באופן שמנו את החודש הראשון של הנטיעה בתורת שנה שלימה והיינו כשנטע שלושים יום קודם ר"ה, אבל באופן שהתחילו לימנות את השלושה שנים רק אחר שנגמר זה החודש והיינו באופן שהוא נטע פחות משלושים יום קודם ר"ה בזה אין החידוש שממתינים עוד זמן עד ט"ו בשבט של שנה רביעית. (אמנם שו"ר דדבר זה שכתבנו כאן, 'כי כל החידוש' כו', ה"ז פלוגתא בראשונים ז"ל. ולפי"ז השאלה כאן היא להראשונים דס"ל כמ"ש שיש החילוק הנ"ל).

והשאלה מאי שנא, והיינו דכיון שיש לימוד מהפסוק שבשנה הרביעית ממתינים עוד זמן והיינו עד ט"ו בשבט, א"כ מאי שנא אם נטע שלושים יום קודם ר"ה או שנטע פחות משלושים יום קודם ר"ה, שכיון שיש לימוד שצריך להמתין עד ט"ו בשבט שלאחר גמר השנה השלישית מנין לנו לחלק ולומר דכל הלימוד הוא דווקא באופן זה שנטע שלושים יום קודם ר"ה ונמנה לו שנה שלימה בכך. וע"ז מיישב מרן שליט"א כדלהלן.

²⁴פ"י, דכשנטע פחות משלושים יום קודם ר"ה שאין מונים חודש זה במנין השנות ערלה, **כבר היה לו שנה שלימה**, היינו לא רק חודש שנחשב שנה אלא שנה שלימה ממש, ובאופן זה לא חייבה התורה להמתין עוד זמן בשנה הרביעית עד ט"ו בשבט והיינו כנ"ל כי כבר מנה שנה שלימה ממש, ומשא"כ באופן שנטע שלושים יום קודם ר"ה וחודש זה נמנה בתורת שנה שלימה שם חידשה התורה חידוש זה שצריך להמתין עד ט"ו בשבט של שנה רביעית. וכן ע"ז הדרך ג"כ תשובה בתרא כדלהלן.

²⁵פ"י, דכשנטע שלושים יום קודם ר"ה זה רק **נחשב לו לשנה** שלמה למנין השנות ערלה, ולכן בזה חידשה התורה חידוש זה שבשנה הרביעית ממתין עד ט"ו בשבט, אבל כשנטע פחות משלושים יום קודם ר"ה שאי"ז רק נחשב לשנה שלימה אלא זה שנה שלימה ממש, בזה לא חידשה התורה שג"כ צריך להמתין עד ט"ו בשבט של שנה רביעית כי כבר מנו אפי' שנה שלימה וכו"ל.

²⁶ע"י ש"ך יו"ד סי' קפ"ט ס"ק י"ג במקורות שהביא שם לענין 'קביעות הבית דין' ו'שיפורא גרים' יעו"ש ודו"ק. ועי' העמק דבר שמיני ט' ג'. וכע"ז ראינו ממרן שליט"א לענין מ"ע של ושמח את אשתו שס"ל דאף בשנה מעוברת שיש י"ג חודש מ"מ המצוה היא רק י"ב חודש, והביא לזה ראיות.

ש. ר"ה י"א א'. בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל. האם הכוונה לי"ד או ט"ו בניסן²⁷ או הכוונה שכל החודש מסוגל לזה²⁸.

ת. כל החודש.²⁹

ש. ר"ה י"ב א'. פרש"י וז"ל, שני לדין. שנגזרה גזירה עליהן בתשרי שלפניו עכ"ל, לכאור' צ"ב שהרי הגזירה כבר נגזרה מאה ועשרים שנה קודם וכמבואר בפ' נח ו' י"ד ברש"י שם. ת. קיום הגזירה.³⁰

ש. ר"ה י"ב ב'. פרש"י וז"ל, מנא הני מילי. אתבואה ואזיתים קאי דמעשר דידהו דאורייתא ומנלן דבתר שלישי אזיל דאילו ירק דאזיל ביה 'רבנן' בתר לקיטה ואילן דאזיל בתר חנטה מעשר דידהו מדרבנן ולא מיבעיא בהו מנלן כו' עכ"ל, ויש לברר האם תיבת 'רבנן' (המודגשת כנ"ל) זהו ט"ס כי לכאור' היא מיותרת.³¹ ת. רבנן קבעו.³²

ש. ר"ה י"ג א'. מאי אסיף אילימא חג הבא בזמן אסיפה הכתיב באספך כו'. יש לשאול דלכאור' מאי קשיא, דהא בפשוטו ה' לומר דהכתוב אזיל ומפרש למה חג הסוכות נקרא 'אסיף' וקאמר משום 'באספך' וגו' והיינו כיון שאז אוספים מהשדה, ולמה ה"ז כפילות³³, וצ"ב. ת. כאן זה קושיא.³⁴

²⁷ שכן היה בגאולת מצרים. וכן משמע מהילפותא דגמ' דאמר' מנלן אמר קרא ליל שימרים לילה משומר ובא מששת ימי בראשית. ועי' להלן.

²⁸ כלישנא דגמ' 'בניסן' כו'.

²⁹ עי' לעיל שקלים כ"ב א' דכתבנו דמ' שבנין ביהמ"ק יתכן להיות בא' בניסן ועמש"כ לן מרן שליט"א בזה שם. וע"ע שם שהבאנו דברי הטורי אבן שזוהו בי"ד בניסן בדווקא יעו"ש.

³⁰ היינו שכל הק"כ שנה היתה הגזירה תלויה ועומדת שמא יעשו תשובה [שהרי לכן ניתנו ק"כ שנה שמא יעשו תשובה], ועתה בר"ה שקודם תחילת המבול בפועל נחתם הגזר דין.

³¹ ביאור השאלה, דהנה רש"י בא ליתן טעם למה גבי ירק ואילן לא שאלו בגמ' 'מנלן', וביאר כי מעשר שלהם זהו מדרבנן, וכיון שכן כשאומר בתחילה 'דאילו ירק דאזיל ביה רבנן בתר לקיטה' לכאור' אינו מובן כי עדיין לא ביאר לנו שהמעשר שלהם זה מדרבנן. וע"ז מיישב מרן שליט"א כדלהלן.

³² דגם אם המעשר של ירק ואילן ה' מדאורייתא, רבנן הם שקבעו שהולכים בתר לקיטה וכו', ומה שכתב רש"י 'רבנן' אין הכוונה 'מדרבנן' אלא שרבנן קבעו כנ"ל.

³³ כמ"ש ברש"י ד"ה וחג האסיף וז"ל, וחג האסיף בצאת השנה מאי חג האסיף. אילימא דההוא שם סוכות ומשום דבא בזמן אסיפה למה לי דכתב בחד קרא 'תרי זימני' הא כתיב בההוא קרא גופיה באספך את מעשיך עכ"ל.

³⁴ לכאור' היינו דמה ש'אסיף' נאמר דווקא בפסוק כאן, זה קושיא פ' קושיית הגמ', והיינו דלומר ש'באספך' זה בא לפרש למה נקרא 'אסיף' זה אינו נכון, כי למאי נפקא מינה כל זה, לא נימא קרא שחג הסוכות נקרא 'חג האסיף' ולא נימא קרא את הטעם לזה שהוא כך, וכיון שכן בהכרח התורה כאן כשאמרה 'אסיף' רוצה לומר בזה על איזה חג מדבר, ולזה אמר 'חג האסיף' היינו 'חג הבא בזמן אסיפה', ולכן

ש. בהנ"ל. בעניי באמת, לא זכיתי להבין כוונת תשובת מרן שליט"א.

ת. הגמ' בא להסביר.³⁵

ש. ר"ה שם. מהיכן הקריבו אמר להן כל שלא הביא שלישי ביד נכרי כו'. הנה משמע שעצם כניסתם לארץ הפך את דין התבואה ל'קצירכם', ולכאור' הוא צ"ב כי מסברא הי' לומר דרך אחר הכיבוש הי' צריך להיות דין של 'קציר שלכם' אבל כל זמן שעדיין לא כבשו (כל הז' שנים) איך זה נהיה 'שלכם'.

ת. בבואכם כתיב.³⁶

ש. ר"ה שם. פרש"י וז"ל, ואמר מר. כו' וה"ל כמאן דכתב וחג הסוכות בצאת השנה באספך מעשיך בזמן שהאדם אוסף אל הבית תבואה שבשדות עכ"ל, יש להבין דא"כ מהו 'בצאת השנה' והיינו דלמאי הוצרך הכתוב לומר בצאת השנה, דבשלמא אם בא ללמד כדלעיל ניחא דאתא למימר דאזלינן עד סוכות לפי השנה הקודמת וכנ"ל, אבל לדרשה כאן הול"ל רק וחג הסוכות (האסיף) באספך מעשיך כו' ולמאי צ"ל בצאת השנה. ולכאור' צ"ב.

מקשה הגמרא שה'אסיף' מיותר, וזה הוא שכתב מרן שליט"א כאן זה קושיא רוצה לומר שאם היה כתוב במקום אחר כשהתורה רוצה לומר 'חג הסוכות' במקום לומר חג הסוכות יאמרו חג האסיף זה לא יהיה שום קושיא, ורק משום שזה נכתב בתורה כאן מקשה הגמרא שזה מיותר. ואין לומר דכוונת התשובה היא כך: כאן זה קושיא, בתמיה, אתמהא, והרי הגמ' לא בא להקשות לומר ד'אסיף' אי"ז מה שבא בזמן אסיפה (וכמ"ש התוס' ד"ה אלא יעו"ש), אלא הגמ' בא להסביר ד'אסיף' אי"ז בא לומר רק מה שבא בזמן אסיפה אלא בא לומר דגם מה שקוצר עתה [בעונת סוכות] עדיין זה בכלל 'בצאת השנה'. והטעם שביאור זה אינו נכון הוא לפי מש"כ רש"י בד"ה ואמר מר כו' שלפי רב אסי התיבה 'אסיף' זה מיותר אם לא היה הכוונה של אסיף קציר. וא"כ א"א לומר דהגמ' לא בא להק' שזה לא מיותר.

³⁵עי' הערה קודמת.

³⁶הנה מש"כ מרן שליט"א 'בבואכם' הוא קרא דכתיב בפ' שלח ט"ו י"ח לענין חלה, דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה, ופרש"י שם וז"ל, בבואכם אל הארץ. משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שבכולן נאמר כי תבא כי תבאו לפיכך כולן למדות זו מזו וכיון שפרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא לאחר ירושה וישיבה אף כולן כן, אבל זו נאמר בה, בבואכם. כשנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה עכ"ל, ולכאור' יל"ע למה מרן שליט"א הביא קרא דכתיב גבי חלה, והרי כאן איירי לענין חדש. ועי' להלן.

והנה ברש"י הנ"ל מבואר דרק גבי חלה נתחייבו מיד כשנכנסו לארץ אבל לגבי חדש נתחייבו רק לאחר ירושה וישיבה, ואילו כאן בגמ' מבואר דנתחייבו בחדש מיד כשנכנסו לארץ, ועי' קידושין ל"ז א' - ב', ל"ח א' דדבר זה תלוי בפלוגתת תנאים, וגמ' דידן בר"ה היא כמ"ד שנתחייבו בחדש מיד בכניסתן לארץ. ובקדושין שם מבואר שיש תנא שסובר שגם אם היה נאמר רק 'כי תבאו' ולא היה נאמר גם 'בכל מושבותיכם' היינו אומרים שנתחייבו בחדש רק לאחר ירושה וישיבה, ויש מאן דאמר שרק אחרי שכתוב 'בכל מושבותיכם' אמרינן הכי שנתחייבו בחדש רק לאחר ירושה וישיבה ולולא 'בכל מושבותיכם' היינו אומרים ד'כי תבאו' ה"ז מיד, ויש מאן דאמר ש'בכל מושבותיכם' בא רק לומר בכל מקום שאתם יושבים ולא בא לומר לאחר ירושה וישיבה וא"כ 'כי תבאו' ה"ז מיד כשנכנסו יעו"ש, ונמצא שהגמרא בראש השנה כאן מדברת אליבא דמאן דאמר ג' הנ"ל שלומדים מ'כי תבאו' שנתחייבו בחדש מיד כשנכנסו, וכפי הנראה זה הוא עיקר כוונת מרן שליט"א להשיב כאן, ש'כי תבאו' כתיב, ומה שכתב מרן שליט"א 'בבואכם כתיב' כפי הנראה רוצה לומר שכמו שלגבי 'בבואכם' כולי עלמא מודו שהכוונה מיד בכניסתם, כמו כן כאן מדברת הגמרא למאן דאמר ש'כי תבאו' מיד הוא.

ת. פרושי קמפרש.³⁷

ש. ר"ה י"ג ב'. א"ל ר"ש שזורי קאמרת ר"ש שזורי סבר יש בילה ורבנן סברי אין בילה [א"ר יצחק בר נחמני אמר שמואל הלכה כרבי יוסי בן כיפר שאמר משום ר"ש שזורי כו'].³⁸ לכא' צ"ב למה פסק כדעת יחיד נגד רבים.

ת. דבריו מסתברים.³⁹

ש. בהנ"ל. לכא' תשובת מרן שליט"א צ"ב מהא דאמרינן בביצה י"א א', בשלמא למ"ד הלכה כר' יהושע אצטריך סד"א יחיד ורבים הלכה כרבים קמ"ל הלכה כיחיד אלא למ"ד אין הלכה פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים מהו דתימא מסתבר טעמיה דרבי יהושע דאי לא שרית ליה ממנע ולא שחיט קא משמע לן כו' ע"כ, והרי לנו דאף שדבריו דרבי יהושע מסתברים מ"מ השמיענו דאין הלכה כן מטעם דיחיד ורבים הלכה כרבים. וצ"ב.

ת. זה רק שם.⁴⁰

ש. ר"ה ט"ו א'. פריש"י וז"ל, היתה שנה מעוברת מהו. אימתי ר"ה⁴¹ שבט הסמוך לטבת או אדר הראשון שהוא במקום שבט עכ"ל, הק' החברותא מהו הספק והא לעיל ז' א' קאמר אין מעברין אלא אדר.⁴²

ת. כל תנא תופס לשונו.⁴³

³⁷היינו, דהתורה מפרשת בעצמה, למה נקרא שחג הסוכות הוא 'בצאת השנה' והיינו משום 'באספך את מעשיך מן השדה' שעתה מביא אל הבית את פרי העמל של השנה הקודמת, ולכן עתה נקרא 'צאת השנה'. וכן הוא בספורנו שם שכתב וזה לשונו: בצאת השנה. שכבר נאספו כל תבואותיה עכ"ל.
³⁸כאן ה' תוספת דברים בשאלה, והשמטנוהו כי היה טעות בדברים, וההשמטה אינה משנה את כוונת התשובה.

³⁹לכא' היינו כי לשמואל דבריו של ר"ש שזורי מסתברים יותר. ועי' הערה הבאה.
⁴⁰לכא' היינו כי אף שלנו דבריו מסתברים מ"מ אי"ז מסתבר לנו לגמרי. כי אם ה' לגמרי היו אומרים גם שם בביצה, כמו הכא בר"ה. ולפי"ז אדרבא גמ' זו דביצה היא ראייה למה שכתב מרן שליט"א בתשובה קודמת.

⁴¹קאי אמתני' לעיל ב' א' דקתני, באחד בשבט ר"ה לאילן כדברי ב"ש ב"ה אומרים בחמשה עשר בו.
⁴²היינו דאם כצד בתרא שאדר ראשון הוא במקום שבט א"כ לימא אין מעברין אלא שבט ולמה קאמר אין מעברין אלא אדר.

⁴³היינו דמ"ד אין מעברין אלא אדר אין מתכוין שהשבט אינו מעובר אלא מתכוין לומר שלא מעברין את טבת או כל חודש אחר בשנה, ומה שאמר 'אלא אדר' כי לפי הלשון, ה'אדר' נקרא מעובר, שכן קורין לחודש הנוסף אדר א' [כמו דתנן במגילה אין בין 'אדר הראשון' לאדר השני כו'], ולא קורין לו שבט ב', [ומרש"י קצת משמע שגם לצד בתרא לא נתכוין לומר שיקרא לחודש הנוסף שבט ב'].

ומה שכתב מרן שליט"א כל 'תנא' תופס לשונו, אף דלעיל ז' א' זה דברי תנא ואילו הכא ט"ו א' זה דברי אמורא, היינו דהאמורא נסתפק בדברי ה'תנא' דמתני' דקאמר באחד ב'שבט' ר"ה לאילן כו' שמא התנא דמתני' קורא לאדר ראשון 'שבט'.

(ולכא' קצת יל"ע למה השיב מרן שליט"א הלשון 'כל תנא תופס לשונו', דלכא' היה להשיב כל תנא דיבר על פרט אחר, תנא דמתניתין דיבר על שבט שלפי עונת השנה הוא שבט ותנא דברייתא דיבר על

ש. ר"ה ט"ז א'. אלא א"ר חסדא טעמיה דר' יוסי מהכא לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו. לכא' צ"ב הפשט, דהא רבי יוסי קאמר בהדיא דראיתו היא מדכתיב ותפקדנו לבקרים והיאך אפשר לומר דר"י למד כן מקרא דלעשות משפט וגו' בעוד שר"י גופיה הביא פסו' אחר.

ת. סמך אהווא.⁴⁴

ש. ר"ה ט"ז ב'. וא"ר יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת איבעי לה למיזל.⁴⁵ לכא' צ"ב למה לא מצינו חיוב לאשה להקביל פני רב בעלה ברגל, שהרי לומדים דין זה מהשונמית. (גם לשון הגמ' איבעי 'לה' למיזל).

ת. עי' מ"ב סי' ש"א סק"י.⁴⁶

ש. ר"ה שם. כבר הבאתי מש"כ בחי' הריטב"א ר"ה ט"ז ב' וז"ל בתו"ד, ויש תחיית המתים אחרת בימות המשיח לצדיקי ישראל שמתו בגלות, שיחיו ויהיו כבני עוה"ז לגמרי, ועליהם אמר דניאל אשרי המחכה ויגיע, וכמו שמפורש במדרשות, עכ"ל, ול"מ המדרש. (מחכ"א).

ת. לא ידוע לי.⁴⁷

ש. ר"ה י"ז א'. כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו. יש לשאול האם הכונה רק 'פשעיו' או הכונה לכל העבירות והיינו גם 'חטאים ועונות'.

ת. אפי' על פשעיו.⁴⁸

מה שנקרא אדר. ואולי באמת לזה נתכוין מרן שליט"א, אמנם הלשון הזה יותר משמע כהא דתנן בעדיות פ"א מ"ג שאדם חייב לומר בלשון רבו יעו"ש).

⁴⁴היינו דפסו' אחד מלמד על פסו' שני והיינו דכשרבי יוסי הביא ראייתו שאדם נידון בכל יום ממ"ש ותפקדנו לבקרים, הוא סמך על הפסוק לעשות משפט עבדו וגו' דבר יום ביומו, כי בלא הפסו' לעשות משפט עבדו וגו' היה אפשר לומר דמ"ש ותפקדנו לבקרים ה"ז רק עיוני בעלמא, ואחר הפסו' לעשות משפט עבדו וגו' נתבאר דמ"ש ותפקדנו לבקרים ה"ז משפט ממש. אלא דא"כ תיקשי דא"כ לימא רבי יוסי רק קרא דלעשות משפט עבדו וגו'. ואולי כי קרא דלעשות משפט עבדו וגו' ה"ז משמע דקאי על כל הכלל ואילו רבי יוסי מיירי לענין כל יחיד ויחיד שהוא נידון בפני עצמו שהרי רבי יוסי פליג אמתני' דקתני ברה"ל כל באי עולם עוברים לפניו 'כבני מרון' וע"ז מייתי לקרא דותפקדנו לבקרים. שו"ר דכבר הק' כן באחרונים ז"ל.

⁴⁵עני' מש"כ אאמו"ר שליט"א נפלאות בזה בספרו שושנת יעקב ברה"ל ט"ז ב' שם.

⁴⁶ז"ל המשנ"ב שם, עכ"ל. ועי' ביה"ל דכתב שם ז"ל... עכ"ל.

⁴⁷כע"ז, פעם הראה לנו מרן שליט"א דברי התוס' שכתבו בפסחים קי"ד א' ז"ל ואין מיסב בסעודת מצוה. היינו סעודת מילה דאמר במדרש דניצול מדינה של גיהנם כו' עכ"ל יעו"ש, ואמר לן מרן שליט"א שאין לנו מדרש זה רק בתוס'.

⁴⁸לכא' כיון שמעבירין לו על כל פשעיו, כ"ש שיעבירו לו על חטאים ועוונות, ומה שייך לשאול בזה, אמנם ערש"י שם דכתב ז"ל, מעבירין לו על כל פשעיו. אין מדת הדין מדקדקת אחריהן אלא מנחתן והולכת

ש. ר"ה י"ח א'. תנו רבנן משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתיה מתין בני י"ח שנה באו והודיעו את רבן יוחנן בן זכאי אמר להם שמא ממשפחת עלי אתם כו' לכו ועסקו בתורה וחיו הלכו ועסקו בתורה וחיו כו'. יש לשאול למה ריב"ז לא אמר להם גם שיעסקו בגמילות חסדים, שהרי לעיל למדנו דכדי לחיות צריך גם גמ"ח כדאמרי' לעיל אביי דעסק בתורה ובגמ"ח חיה שיתין שנין. ולכאור' אין ליישב דריב"ז ס"ל כרבה שעסק רק בתורה דהא קא חזינן שבשביל לחיות הי' צריך גם גמ"ח כדאמר לעיל שם רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין אביי דעסק בתורה ובגמ"ח חיה שיתין שנין. וצ"ב.

ת. תלמוד תורה כנגד כולם.^{49 50 51}

עכ"ל, והיינו דלא אמרו שמוחלין על הפשעים רק אמרו שמעבירין על הפשעים, ולכן לא שייך בזה כ"ש, ואפשר דעל החטאים והעוונות מוחלין ואילו על הפשעים רק מעבירין. ועי' לקמן יומא ל"ו ב' ובתשובות מרן שליט"א שם ומש"כ שם בהערה.

⁴⁹היינו דריב"ז סבר דנהי שע"י תורה וחסד יחד יחיו יותר מ"מ כיון שתלמוד תורה כנגד כולם עדיף להם יותר רק לעסוק בתורה אף שע"י יחיו פחות שנים, ולכן אמר להם ריב"ז רק לעסוק בתורה. והנה לעיל מיניה נחלקו אביי ורבא אם תורה לחוד מהני להו לבית עלי או תורה וגם חסד מהני להו לבית עלי, והשתא, בשלמא לרבא דאמר תורה לחוד ניחא דהוא כדברי ריב"ז, אבל לאביי דאמר תורה וחסד צ"ב למה לא קאמר ריב"ז תורה וחסד, וזה הוא השאלה שכתבנו בפנים השאלה, ומרן שליט"א השיב בתשובה שאף לאביי דאמר תורה וחסד, ריב"ז אמר להם רק תורה כי תלמוד תורה כנגד כולם. אלא דלפי"ז לכאור' עדיין נשאר קשה למה באמת אביי אמר תורה וחסד ולא אמר תורה לבד מטעמיה דריב"ז שת"ת כנגד כולם, ואין לומר, שמה שאביי אמר תורה וחסד הוא רק בא לומר שמי שלא יכול ללמוד שיעסוק בחסד ויחיה, כי הרי גם אביי עצמו שהי' יכול ללמוד והיה מבית עלי לא עסק רק בחסד אלא גם בתורה וגם בחסד, ולכן יש לומר שלאביי בעיקר הדבר תורה וחסד הוא העצה לבית עלי, אלא שיש ב' אפשרויות או תורה וחסד ולחיות יותר או תורה לבד ולחיות פחות כי ת"ת כנגד כולם כמ"ש מרן שליט"א, והדבר תלוי באיזה אנשים מדובר, ולכן אביי שעסק גם בתורה וגם בחסד סבר שכלפי עצמו טוב יותר האופן של תורה וחסד, ואילו ריב"ז שאמר להם רק תורה סבר שכלפי אנשים מסויימים אלו יותר טוב להם האופן של תורה לבד אף שיחיו פחות כי תלמוד תורה כנגד כולם.

⁵⁰הנה בטעם הדבר שת"ת כנגד כולם נאמרו בזה כו"כ ביאורים, וחד מינייהו מתבאר לפי מש"כ מרן הח"ח זצ"ל בס' תורת הבית פ"א ופ"ב, שהטעם שהקב"ה צוה לעסוק בתורה בכל עת הוא [גם] משום שהקב"ה שלח את האדם לעולם הזה לאסוף לעצמו מצוות כדי שלא יהיה נהמא דכיסופא, וכיון שמצות תלמוד תורה היא מצוה שמצויה בכל עת וצריך רק לא להתעצל לעשותה ובכל מילה מקיימים אותה, במצוה זו יבוא יותר אל המטרה שלשמה נשלח האדם לעוה"ז והיינו בכך שיאסוף כמה שיותר מצוות יעו"ש, ונמצא לפי"ז שטעם הדבר שחביב מצוות תלמוד תורה עד כדי ששכרה יותר משאר המצוות כולם, הוא כי מצות תלמוד תורה מצויה וקלה שעל כן יכולים לאסוף ממנה כמה שיותר מצוות, ולפי"ז כשאמר התנא 'תלמוד תורה כנגד כולם' כלול בזה גם שמצות תלמוד תורה מצויה יותר ממצות גמילות חסדים, ואם כנים אנו בזה, שפיר מתבאר תשובת מרן שליט"א, כי שו"ר בס' שפתי חכמים דכבר שאל שאלתינו למה רבי יוחנן בן זכאי לא אמר להם לעסוק גם בחסד, וכתב לבאר דאילו קיום מצות ת"ת מצוי לו בכל עת שירצה ומשא"כ חסד וכגון צדקה אין מצוי לו תמיד כי פעמים שאין לו הממון ליתן ולכן אמר להם ריב"ז רק שיעסקו בתורה שזה יכולים לקיים תמיד ולא אמר להם גם חסד כי זה פעמים שאין האפשרות לקיים יעו"ש. ומעתה אפשר דגם הנ"ל הוא בכלל מש"כ כאן מרן שליט"א 'תלמוד תורה כנגד כולם' והיינו כי בזה שת"ת כנגד כולם כלול בזה גם שת"ת היא מצוה שהיא מצויה לו תמיד.⁵¹ עי' בתשובות להלן סוכה מ"ט ב' ובהערה שם.

ש. בהנ"ל. ובאמת צ"ב איך באמת הספיק להם רק תורה⁵² (ודוחק ליישב דאה"נ אילו ריב"ז הי' אומר להם לעסוק גם בגמ"ח היו חיים יותר ממה שחיו, כי מלשון הגמ' דקאמר הלכו ועסקו בתורה וחיו משמע שחיו לגמרי את כל שנותיהם).

ת. בתורה כלול הכל.⁵³

ש. ר"ה שם. במשנה [ר"ה א' ג'] השלוחים יוצאים על פסח קטן (פסח שני). ותמוה, הניחא לענין פסח, ר"ה, חנוכה פורים ט' באב, על היהודים בכל מקום לדעת מתי הזמן הנכון. אך פסח שני נ"מ רק לירושלים להקרבת הקרבן, ומי שחייב בפסח שני יעלה לירושלים וידע מתי ההקרבה, ממילא כל הנ"מ הינה יום אחד לכאן או לכאן, ובמיוחד במקומות הרחוקים, ממילא צריך לצאת לדרך לפני בא השלוחים, כדי שיספיק להגיע לירושלים. (מחכ"א).

ת. צריך להכין קרבן.⁵⁴

ש. ר"ה י"ט ב'. העיד ר' יהושע בן לוי משום קהלא קדישא דירושלים כו'. מי הם קהלא קדישא דירושלים.

⁵²שאלה זו נשאלה יחד עם שאלה קודמת, קודם קבלת התשובה על שאלה קודמת.
⁵³ היינו דכיון שבתורה כלול גם חסד לכן הספיק להם רק תורה, אך דכיון שכן צ"ב, למה אביי עסק גם בחסד והרי בתורה כבר כלול החסד, וכן צ"ב למה רבה דעסק רק בתורה חי פחות מאביי והרי בתורה כלול גם חסד, ולכא' צ"ל כמו שכבר כ' לעיל דדווקא גבי אותן בני עלי דריב"ז, אמר להם ריב"ז רק שיעסקו בתורה וכנ"ל יעו"ש והבן.

⁵⁴הנה תנן במשנה שם על ששה חדשים השלוחין יוצאין על ניסן מפני הפסח כו' על תשרי מפני תקנת המועדות כו' וכשהיה בית המקדש קיים יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן, ופרש"י וז"ל, מפני הפסח. והולכין השלוחין עד הפסח חוץ מן השבתות. כו'. ועל תשרי מפני תקנת המועדות. כו' והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג כו'. פסח קטן. פסח שני לטמא ושהיה בדרך רחוקה בראשון עכ"ל, והבין הרב השואל, דכמו שכתב רש"י בהדיא גבי פסח ראשון וגבי שאר המועדות בתשרי שהשלוחין הלכו עד הפסח ועד החג הכי נמי גם בפסח שני הלכו השלוחין עד י"ד באייר [אף שרש"י לא כתב כן בהדיא כמו שכתב כן בהדיא גבי פסח ראשון וגבי מועדי תשרי], ולכן שאל בשאלה בתרא דכיון שהלכו עד פסח שני א"כ נמצא שלא היו יכולים להספיק לעלות לירושלים ועל כרחך שהיו יוצאין קודם שבאו השלוחים וא"כ למה הוצרכו לשלוחים. והשיב מרן שליט"א שאה"נ השלוחים הלכו רק עד מקום שהיה אפשר להספיק לעלות משם לירושלים עד י"ד באייר אבל למקום רחוק יותר באמת לא הלכו ועכ"פ הועילו לאלו שהיו יכולים להספיק לעלות לירושלים כדי שיכינו הקרבן להעלותו לירושלים, ואלו שלא הי' מספיק זמן כדי להודיעם כדי כך שגם יספיקו לעלות אפשר שבאמת היו צריכים לעלות קודם כדי שיספיקו בוודאי להגיע לירושלים עד י"ד באייר. ועי' בזה עוד בתשובות להלן מגילה ב' א' ד"ה פרש"י וז"ל כשררויין על אדמתם כו'. ובדיבור שלאחריו. יעו"ש בזה.

וגבי שאלה קמא דלמה הוצרכו לשלוחים והרי היו יכולים לצאת יום אחד קודם, שו"ר הובא מהטורי אבן להלן ע"ב בד"ה בזמן שכתב דאף שהיה אפשר לתקן שיקדימו לצאת מבתיהם כדי שיגיעו לירושלים ביום שהוא ודאי י"ד אייר ולא יטריחו שלוחים לצאת מ"מ כיון שמצות הקרבת הפסח היא חמורה שהעובר ולא הקריב ענוש כרת לכן חכמים החמירו לשלוח שלוחים כדי שלא יאחרו לבוא ויגיעו לידי תקלה, ע"כ. וחכ"א הוסיף ליישב כך, דבפשוטו השלוחים רכבו על סוס ובאופן זה היו יכולים להגיע אף לקצה ארץ ישראל במהירות גדולה בב' או ג' ימים, ומשא"כ משפחות שעלו לירושלים בפשוטו עלו עם סוס ועגלה כי וודאי הילכו יחד וזה לוקח יותר זמן. ובזה מיושב שהשלוחים הספיקו להודיע מוקדם יותר מתי הפסח, וגם מיושב שהשלוחים עצמם הספיקו לחזור ולהקריב בעצמם הפסח בזמנו הראשון (עי' בזה להלן מגילה ב' א'). וגם מיושב לענין פסח שני שהספיקו להגיע למקום רחוק יותר כדי כך שיספיקו לעלות לירושלים אותם שצריכים להקריב פסח שני. ודו"ק.

ת. ר' יוסי בן משולם ור' שמעון בן מנסיא (קה"ר פ"ט סי' ט').⁵⁵

ש. ר"ה שם. לאפוקי מדרש רב נחמן בר חסדא העיד רבי סימאי משום חגי זכריה ומלאכי כו'. לכאור' עדות משום חגי זכריה ומלאכי הי' צריך ליגבר על עדות משום קהלא קדישא דירושלים, מאחר שסוף סוף הם היו 'נביאים', ומהו לאפוקי כו'. ת. לא האמין לו על עדותו וגם בדורם יכולים לחלוק על נביאים אם לא אמרו בתור נבואה.⁵⁶

ש. ר"ה כ' א'. ומאן דאמר משום מתיא אפשר בעממי. לכאור' יש לשאול בזה למה אי"ז בזיון כבוד המת וכ"ש אם הי' צדיק גדול, וכיון שכן, יהא זה סיבה לעבר החודש, דאי משום ירקיא ס"ל דמעברין⁵⁷ כ"ש דהו"ל לעבר משום כבוד המת שיתעסקו בו יהודים ולא עממי.

⁵⁵ הכי איתא שם, ראה חיים עם אשה אשר אהבת אמר רבי משום עדה קדושה קנה לך אמנות עם התורה מה טעמא ראה חיים וגו', ולמה הוא קורא אותן עדה קדושה ששם היו ר' יוסי בן משולם ור' שמעון בן מנסיא שהיו משלשין היום שליש לתורה שליש לתפלה שליש למלאכה ויש אומרים שהיו יגעין בתורה בימות החורף ובמלאכה בימות הקיץ ר' יצחק בן אלעזר היה קורא לר' יהושע בריה דר' טימי ור' בורקי עדה קדושה שהיו משלשין שליש לתורה שליש לתפלה שליש למלאכה, יעו"ש. והעירו מהא דאיתא בבבליה כ"ז א' אמר רב יוסף ת"ש כו' אמר רבי משום קהלא קדישא דירושלים ר' שמעון וחביריו אמרו הלכה כרבי מאיר אמרו והא אינהו קשישי מיניה טובא אלא בשיטת רבי מאיר אמרו כו', ופרש"י וז"ל, ר' שמעון בן מנסיא וחביריו כו' עכ"ל, ומבואר דהקהלא קדישא לא היה רבי שמעון בן מנסיא. מיהו י"ל דהקהלא קדישא לא היו רק רבי יוסי בן משולם ורבי שמעון בן מנסיא אלא הם היו חבורה של לפחות עשרה, וכמ"ש 'עדה' קדושה ואמרי' בכל מקום דאין עדה פחותה מעשרה, וזהו מדויק ג"כ בלשון המדרש דאמר ולמה קורא אותן עדה קדושה 'ששם היו' רבי יוסי בן משולם ורבי שמעון בן מנסיא ומבואר שהיו שם עוד מלבד רבי יוסי בן משולם ורבי שמעון בן מנסיא וכולם נקראו 'קהלא קדישא' ע"ש רבי יוסי בן משולם ורבי שמעון בן מנסיא, והיינו דלמעשה כל החבורה נקראה 'קהלא קדישא'. והנה בתירוץ הגמ' ביצה הנ"ל, אלא בשיטת רבי מאיר אמרו, פרש"י וז"ל, אלא. הכי אמור קהלא קדישא, ר' שמעון בן מנסיא וחביריו שאמרו כו' בשיטת ר' מאיר אמרו וכן אפשר שהזקנים נתנו דעתם על דברי הבחורים ואמרו דברי פלוני נוטין אחר דברי ר' פלוני שהיה לפניו עכ"ל, ולדברינו הנ"ל נמצא דהזקנים נקראו קהלא קדישא ע"ש הבחורים, ואי"ז קושיא כי אף שהבחורים [והיינו רבי יב"מ ורבי שב"מ] הם אלו שנהגו בקדושה המיוחדת שאמרו שם בקה"ר [עי' במפרשים שם], ולא הזקנים מהם, מ"מ כיון שהיו בחבורה אחת נקראו כולם ע"ש מעשיהם, שהי' זה מעשה מיוחד כמבואר במדרש כנ"ל. ולהנתבאר, מש"כ מרן שליט"א רק 'רבי יוסי בן משולם ורבי שמעון בן מנסיא' כי רק שמותיהם נתפרשו אבל באמת היו עוד וכו"ל, או משום שכשרבי יוסי בן משולם ורבי שמעון בן מנסיא הזקינו [שעל אותו זמן רבי מדבר כאן ושם] קרא רבי לכל החבורה עדה קדושה כי עתה היות ולדורות הם גם חשובים עכ"פ כעין החשיבות של הזקנים, והם היו בתוך חבורה אחת, לכן נקראו כל החבורה על שמם, כמבואר במדרש הנ"ל, ולכן הזכיר מרן שליט"א רק את שמותיהם.

⁵⁶ לכאורה ב' תשובות הם, הא', לא האמין לו על עדותו [אולי היינו דסבר שלא הבין נכון מה ששמע], והב', וגם בדורם יכולים לחלוק כו', והוא כמו שכתב הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשנה וז"ל דע שהנבואה אינה מועילה בפירושי התורה ובהוצאת ענפי המצות בשלש עשרה מדות אבל מה שיעשה יהושע ופנחס בענין העיון והסברה הוא שיעשה רבינא ורב אשי כו' עכ"ל יעו"ש.

⁵⁷ לכאורה אינו מדויק כי הרי מאן דאמר משום מתיא אינו סובר משום ירקיא כמבואר בגמרא, אבל באמת זה אינו, כי הגמרא אומרת שכל מה שאינו סובר משום ירקיא היינו משום דאפשר בחמימי אבל בלא זה היה סובר משום ירקיא.

ת. כיון שמצותו בכך אין בזה בזיון.⁵⁸

ש. ר"ה שם. וכי הא דאמר רבי יהושע בן לוי כו' ואין מאיימין על העדים על החדש שלא נראה בזמנו לקדשו. לכא' צ"ב ההו"א לומר שיאימו על העדים להעיד שקר (וביותר קשה כן למ"ד דבאמת כן עושין).

ת. אם צריך מותר.⁵⁹

ש. ר"ה כ"א ב'. מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועיכבם ר"ע בלוד כו'. יש לשאול מ"ט דר"ע דרק אחרי שעברו 'ארבעים' זוג סבר ר"ע דכבר יש לזה דין של נראה בעליל⁶⁰ (ולמה בפחות מארבעים זוג אי"ז חשיבא נראה בעליל).

ת. חשיב שזה מעט.⁶¹

ש. ר"ה כ"ב ב'. אמר רב כהנא לא מיבעיא עולא דגברא רבה הוא דמהימן אלא אפי' איניש דעלמא נמי מהימן מ"ט כל מילתא דעבידא לאיגלווי לא משקרי

⁵⁸היינו דאם היו עושין זה סתם בלא סיבה באמת הי' זה בזיון אבל בכהאי גוונא האמור כאן כיון שיועדים שעושין זה משום שמצותו בכך אין זה דרך בזיון. [אך לכא' אכתי צ"ב דכל מה שאפשר לומר שמצותו בכך הוא רק משום שלא עיברו החודש, אבל אם היו מעברין לא היו באים לידי כך ש'מצותו בכך', וכיון שכן, עדיין צ"ב השאלה שבפנים, דיעברו החודש ולא יצטרכו לומר שאין כאן בזיון מטעם זה שמצותו בכך, וי"ל דאם רק משום טעם זה שלא יצטרכו לומר כו' כנ"ל, זה לבד אינו טעם מספיק לכך שיעברו חודש].

⁵⁹עמש"כ מרן שליט"א במס' כותים ס' ל' והבאנו הלשון בתשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתרמ"ו יעו"ש.

ושו"ר דמרן שליט"א כבר עמד בשאלה זו בשקל הקדש פ"ג מהל' קידוש החודש הי"ט בבה"ל, ושם ביאר למה צורך זה באמת מתיר לשקר יעו"ש.

⁶⁰דהיינו שאין צורך לבית דין שקידשו את החודש בעדים אלו, וכמו שפרש"י גבי נראה בעליל וז"ל, נראה בעליל אין מחללין. לפי שאין צורך עכ"ל.

⁶¹אולי משום שהרי חוקרים את העדים ויתכן שלא ימצאו עדים שעדותן נכונה [לא שמשקרים בעדותן אלא שאולי לא ידעו לענות היטב על השאלות ששאלום כדתנן להלן כ"ג ב', מחוסר התמצאות בענין זה], וסבר ר"ע שבתוך ארבעים זוגות כבר ימצאו עדים שעדותן תהיה קיימת, ובפחות מארבעים יש יותר לחשוש שמא לא ימצאו כלל. ודנקט 'ארבעים' הוא שיקול הדעת של רבי עקיבא.

עוד אפשר דכוונת מרן שליט"א, דסבר ר"ע דכיון שעברו ארבעים זוגות שוב לא יהא נמצא מכשילן לעתיד לבוא כי יוכלו להבין שכיון שעברו ארבעים שוב אין צריך בעוד זוגות, וע"ז פליג רבן גמליאל דעדיין גם בארבעים זוג נמצאת מכשילן לעתיד לבוא.

ובב' הביאורים, לכאורה יש להוסיף בטעמיה דר"ע, שהרי מלבד אלו שעברו בלוד היו עוד שהגיעו להעיד והיינו מצדדים אחרים של ארץ ישראל שלא עברו דרך לוד וכיון שכן נמצא שאי"ז רק 'ארבעים' זוג אלא יותר, כי ארבעים זה רק אלו שעברו דרך לוד וכנ"ל, וכיון שלמעשה היו יותר מארבעים זוג וכנ"ל לכן עיכבם ר"ע אחר שכבר עברו רק בלוד ארבעים זוג.

והנה כ"ז הוא לתנא דמתני' ש'רבי עקיבא' הוא זה שעיכבן, אבל לרבי יהודה להלן כ"ב א' שלא רבי עקיבא הוא זה שעיכבן א"כ אין ר"ע דס"ל הכי.

בה אינשי. לכאור' כיון דאפי' איניש דעלמא נמי מהימן, למה צריך ב' שלוחים (כדלעיל כ"א ב'⁶²) להודיע לגולה, והרי סגי אף באחד כמבואר הכא.

ת. אחד לפעמים משקר.⁶³

ש. ר"ה כ"ד אי'. ראש ב"ד אומר מקודש כו'. מי הוא הראש ב"ד, האם האב בית דין, או הנשיא (כרבן גמליאל).

ת. היינו הך.⁶⁴

ש. ר"ה שם. בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני בא לו אצל רבי דוסא בן הורכינס כו' ת"ר כו'. יש לשאול, כיון שר"ע כבר ניחמו לר"י למה הלך עתה ר"י לרבי דוסא ב"ה.

⁶² כדתנן התם שבהן 'שלוחין' יוצאין, והיינו שלוחין ל' רבים. (והנה אף דיתכן ד'שלוחין' אי"ז שנים בדווקא, רק נקטו ל' רבים כי אליבא דאמת לכל צד וצד הוצרכו לשליח בפני עצמו וממילא היו כמה שלוחין ולעולם לכל מקום ומקום שלחו רק שליח אחד בלבד, מ"מ אפשר דמה שהשיב מרן שליט"א [כדלהלן] הוא ליישב גם אם נאמר ד'שלוחין' הוא בדווקא שנים).

⁶³ לכאור' צ"ב איך אפשר לומר דהוצרכו לב' שלוחין מטעם שאחד לפעמים משקר והרי בגמ' מבואר דאף יחיד נאמן משום דהוא מילתא דעבידי לאיגלווי, ועל כרחך דמרן שליט"א קאי בדבריו על זמן הבייתוסים, שבזמנם לא סגי בשליח יחיד אלא צריך ב' שלוחים דווקא, כי כמו שהם רצו להטעות הבי"ד ה"נ יש לחשוש שיטעו את העם מתי נתקדש החודש.

ועי' במאירי (ד"ה המשנה השניה) דכתב דהשלוחים היו מביאין עמם כתב מבי"ד וז"ל שם, התקינו שיהיו שלוחים יוצאים בכתב בית דין הידוע והניכר עכ"ל, ולכאור' למה צריך לזה והרי נתבאר דאף אחד נאמן כי הוא מילתא דעבידי לאיגלווי (והמאירי עצמו הביא זה בדבריו לעיל מיניה שם), וצ"ל כנ"ל דקאי אזמן הבייתוסים וכן"ל.

ונמצא דבזמן הבייתוסים הוצרכו או לב' שלוחים או לשליח אחד אבל עם כתב מבי"ד. והנה כתב אאמו"ר שליט"א בשושנת יעקב (ר"ה כאן) וז"ל, כי אתא עולא אמר קדשוה לירחא וכו' מ"ט כל מילתא דעבידא לאיגלווי לא משקרי בה אינשי, והקשה בטורי אבן למאי איצטריך להאי טעמא דכל מילתא וכו'. תיפוק ליה דבלא"ה הא עד אחד נאמן באיסורין. ותיריך דצ"ל דמפני חומר המועדות אי לאו טעמא דעבידא לאיגלווי לא היה נאמן מדרבנן ע"כ. אמנם נראה דהנה בלא"ה איכא למידק אמאי מיייתי תלמודא להך מעשה דעולא הכא. ומאי שיאטיה דהך מעשה לסוגיין, ואלא צריך לומר דכלפי הא דאמרינן דמשום קלקול הבייתוסין תקינו שלא יקבלו עדות החדש אלא מן המכירין, א"כ ס"ד דאף עדים המעידים לגולה שקדשו בי"ד את החדש נמי לא יקבלו אלא מן המכירין שמא יבואו לקלקל לגולה, וקמ"ל דלא חיישינן להא משום דהוי מילתא דעבידא לאיגלווי ומשו"ה מקבלין מכל אדם ואף שלא מן המכירין. (וכ"כ בתשובת הריב"ש קנ"ה), עכ"ל אאמו"ר שליט"א שם, והאריך בזה שם עוד יעו"ש. ולפי"ז נמצא דכל מה שנתבאר לעיל בדברי המאירי ובדברי מרן שליט"א דבזמן הבייתוסים חיישינן נמי שיקלקלו ע"י שלוחין [ולא רק בעדות החודש עצמה], הוא רק לדברי הטורי אבן, אבל לדברי אאמו"ר שליט"א והיינו לדברי הריב"ש כנ"ל, כל זה אינו, כי לדברי הריב"ש נתבאר דאף שבעיקר הדבר היינו חוששים גם שהבייתוסים יקלקלו על ידי שלוחין, מכל מקום למעשה לא חיישינן שהבייתוסים יקלקלו גם ע"י שלוחין [ורק בעדות החודש עצמה חיישינן] משום דהוי מילתא דעבידא לאיגלווי.

⁶⁴ עי' חגיגה ט"ז ב' הראשונים היו נשיאים ושניים להם אב ב"ד יעו"ש [ועי' עוד מו"ק כ"ו א' שאול זה נשיא יהונתן זה אב ב"ד, ועי' בתשובות להלן מו"ק שם], ומבואר דנשיא ואב ב"ד אי"ז היינו הך. אבל אי"ז קושיא כי כוונת מרן שליט"א היא, דאין זה משנה מי אומר 'מקודש' וה"ז היינו הך ואפשר שהנשיא יאמר מקודש ואפשר שהאב ב"ד יאמר מקודש.

ת. שיסכים.⁶⁵

ש. בהנ"ל. מי הי' רבי של מי, האם ר"ע רבו של ר"י, או ר"י רבו של ר"ע. (דכאן משמעות הגמ' כצד בתרא⁶⁶).

ת. חברים.⁶⁷

ש. בהנ"ל. יש לשאול דכאן בגמ' איתא הורקינס ואילו במס' אבות איתא הרכינס בלי וא"ו⁶⁸, ואם זה אותו שם למה פ"א נכתב כך ופ"א נכתב כך.

ת. זה המדפיס אשם.

ש. בהנ"ל. יש לשאול איך הוא הנכון הורקינס או הרכינס.

ת. זה קרי וכתוב.⁶⁹

ש. ר"ה שם. פרש"י וז"ל, שידעו שלא קידשו בית דין את החדש. שאין מספידין ביום טוב עכ"ל, למה כתב רש"י ביום טוב דהול"ל בראש חודש⁷⁰.

ת. מה נ"מ.⁷¹

⁶⁵עני' יבמות ט"ז א' שר"י ור"ע היו תלמידים של רבי דוסא בן הרכינס והיה חכם גדול יעו"ש, ולכן אף שר"י אמר לר"ע נחמתני מ"מ הלך ר"י לרדב"ה, לשמוע שגם רבם רדב"ה מסכים גם הוא לדברי ר"ג ור"ע.

⁶⁶כדאיתא שם שרבי עקיבא קרא לרבי יהושע 'רבי', ושרבי עקיבא אמר לרבי יהושע תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני יעו"ש, וכן שרבי יהושע קרא לרבי עקיבא 'עקיבא' יעו"ש.

⁶⁷וכמבואר ביבמות שם.

⁶⁸וכן הוא במשניות כאן בר"ה.

⁶⁹היינו ד'הרכינס' זה הכתיב והקרי זה 'הורקינס' (ומרן שליט"א ר"ל, כעין קרי וכתוב שבתנ"ך), והיינו שזהו דעת המדפיס שלכן הוסיף אות וא"ו, אבל אליבא דאמת לכאו' ס"ל למרן שליט"א שדעת המדפיס אינה נכונה ולכן אשם במה שכתב 'הורקינס' כמ"ש מרן שליט"א בתשובה קודמת.

⁷⁰דגם בר"ח אין מספידין כמ"ש במשנ"ב ס' ת"כ ס"ק א' יעו"ש.

⁷¹אין כוונת מרן שליט"א דמה נ"מ אם לא מספידין בר"ח או שלא מספידין ביו"ט, דאכתי תיקשי מהיכן ידע רש"י לפרש כאן דהי' בער"ה, דבשלמא מה שפרש"י כן בעובדא דלעיל [בד"ה לאורתא יעו"ש] ה"ז מוכרח כמ"ש רש"י שם, אבל כאן מנין לפ' כן. ושו"ר דהרש"ש כבר הקשה כן.

אבל כוונת מרן שליט"א היא כך: דאם מיירי בסתם ער"ח למה ר"ג עשה כזה עסק גדול, וע"כ שהי' זה בער"ה שלכן עשה ר"ג כזה עסק גדול והיינו כדי שלא יחללו את היו"ט ח"ו, וזהו 'מה נ"מ' וכן"ל דאם זה סתם ער"ח מה נ"מ כ"כ ולמה עשה ר"ג כזה עסק גדול וע"כ שהי' זה ער"ה שהוא עיו"ט וכן"ל.

ש. ר"ה שם. פריש"י וז"ל, זיל לעין מב וקדשיה. כו' ומורי פירש כו' עב"ל, הנה תנן בפ"ה דאבות כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, ויש לשאול, האם מזה שרש"י כתב ומורי ולא כתב מי הוא, מבואר דהרי זה סגי ג"כ בשביל האומר דבר כו' דאל"כ למה לא כתב שמו. ת. סתם מורו הוא ר' יעקב בן יקר והכל יודעים זאת.⁷²

ש. בהנ"ל.⁷³ האם ניתן להוכיח מזה דהענין במ"ש האומר כו' ענינו שלא לומר פירוש של אחרים בשם עצמו, דאם כן ניחא במה שלא הקפיד רש"י לפרש את שם מורו. ת. לא אמרת כלום.⁷⁴

ש. ר"ה כ"ה ב'. וכיון דתנא עד שחשיכה הרי זה מעובר למה לי למיתנייה חקירת העדים כלל. לכאור' הי' לומר דכוונת התנא, דלא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה משום שעדיין לא גמרו את חקירת העדים וכפי שמשמע הלשון נחקרו העדים ולא הספיקו לומר כו', וכיון שכן צ"ב מאי קשיא ל"ל למיתנייה חקירת העדים כלל, וצ"ב.⁷⁵

⁷² ערש"י ביצה כ"ד ב' ד"ה ולערב ודו"ק. וע"ע רש"י שבת כ"ג א' ד"ה הרואה.
⁷³ שאלה זו היא כשאלה קודמת בסגנון אחר, ובתשובה כאן יש הסבר למה באמת צ"ל את שמו של בעל המימרא ולא סגי בכך שאומר שאי"ז ד"ת שלו.
⁷⁴ היינו שאם אומר דבר ואומר שאין זה דבר שלו ולא אומר מי הוא כן בעל המימרא אזי לא אמר כלום כי בשביל האומר דבר בשם אומרו צריך לומר את שמו של בעל המימרא. וכן הוא במקור הדברים וכדתנן באבות שם כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי והיינו דחזין מהפסוק דלא הי' סגי שהיא תאמר שהיא אומרת זה לא בשם עצמה אלא צריכה היתה לומר ג"כ את שמו של בעל המימרא והיינו מרדכי. ועי' בתשובת מרן שליט"א לעיל פסחים ק"ז א' בד"ה וכן תני רב גידל כו', יעו"ש.

⁷⁵ ביאור השאלה והתשובה כך הוא: אמרי' בגמ', וכיון דתנא עד שחשיכה הרי זה מעובר למה לי למיתנייה חקירת העדים כלל. ובפשוטו ק' הגמ' היא (לולי מה שפרש"י, ועי' להלן) דכיון דתנא ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר למה צריך לומר נחקרו העדים [והיינו א"נ נחקרו העדים כמ"ש בגמ' לעיל מיניה] דהול"ל כגון א"נ באו עדים ולא הספיקו כו', דמה נ"מ במ"ש ש'נחקרו' העדים והרי עיקר מה שהתנא ר"ל הוא אופן נוסף שלא הספיקו לומר מקודש כו' והאופן הנוסף הוא ש'היה עדות' מלבד האופן הראשון שאמר והוא 'ראוהו בי"ד וכל ישראל'.
וע"ז שאלנו מה ק' לגמ' למה אמר 'נחקרו', והרי אפשר לומר דהתנא אמר 'נחקרו' כדי להסביר למה באמת לא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה והיינו כי חקירת עדים לוקח זמן רב.
וע"ז השיב מרן שליט"א דאם בשביל להסביר למה לא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה, בשביל זה לבד לא היה צריך לומר 'נחקרו' העדים, כי דבר זה שלא הספיקו לומר מקודש כו' הוא 'מובן מעצמו' למה לא הספיקו, והיינו או משום החקירה וכנ"ל או משום סיבות אחרות.
[ולפירוש זה בגמ', תירוץ הגמ' איצטריך סד"א תיהו חקירת עדים כתחילת דין ומקודש מקודש כגמר דין ולקדשי בליליא מידי דהוה אדיני ממונות דתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה הכא נמי מקדשין בליליא קמ"ל כו', הכי פירוש, דאילו קאמר התנא 'באו' עדים ולא הי' אומר 'נחקרו' העדים, הוה אמרין דדווקא כש'באו' עדים ולא הספיקו לומר מקודש והיינו שבאו ולא התחילה חקירתן כלל דווקא בזה האופן לא אמרי' תחילת דין כגמר דין ומעובר הוא כי רק באו, אבל באופן ש'נחקרו' העדים הוה אמרי' דכיון שכבר התחילה חקירתן ה"ז כגמר דין הוא כמו דאמרי' בדיני ממונות, ולכן נקט התנא 'נחקרו' העדים, לומר דאפי' באופן זה שכבר התחילה 'חקירתן' ולא רק 'באו' להעיד אפי"ה אי"ז חשיב כגמר דין ומעובר הוא].

ש. ר"ה כ"ו ב'. רבי יהודה אומר בר"ה תוקעין בשל זכרים וביובלות בשל יעלים. הק' החברותא⁷⁷ דכיון שאין תוקעין ביובלות בשל זכרים⁷⁸, א"כ למה נקרא 'יובל' דהרי כל מה שהיובל נקרא יובל הוא משום שהתקיעה היא בשל יובל והיינו איל זכר כמ"ש במשך בקרן היובל⁷⁹. וצ"ב.

ת. יובל מפני שהוא כמו יובל.⁸⁰

מיהו רש"י פירש באופן אחר את ק' הגמ' (ומה ששאלנו את מרן שליט"א הוא לפני שראינו דברי רש"י, כי בפשוטו כך ה' נראה כוונת דברי הגמ' כדלהלן, לולי דברי רש"י הקדוש. וכן תשובת מרן שליט"א צ"ל דהיא לפי דרכנו בפשט הגמ', לולי פירש"י (הקדוש) וז"ל רש"י הקדוש, למה לי למתנייה לחקירה כלל. כיון דאשמועינן דכי ראוהו בית דין וכל ישראל אפילו הכי מעברין ליה כל שכן נחקרו העדים עכ"ל, אמנם לפרש"י לכאן צ"ב חדא למה הק' הגמ' 'וכיון דתנא עד שחשיכה הרי זה מעובר', והרי לפירש"י ה' לגמ' להק' 'וכיון דתנא ראוהו בית דין וכל ישראל', וכדפרש"י שמזה הוא ה'כל שכן' וכו"ל, ועוד, למה קאמר בקושית הגמ' למה לי למיתנייה 'חקירת' העדים ולא קאמר כלישנא דתנא דמתני' והיינו למה לי למיתנייה 'נחקרו' העדים. [וביותר ק' ללשון רש"י דכתב למה לי למיתנייה לחקירה כלל, דחזין דלא נקט בל' תיבת העדים ומבו' דעיקר הק' על ענין החקירה].

דאילו לפירוש הגמ' שכתבנו למעלה (לולי פירש"י וכו"ל), אתי שפיר ב' קושיות אלו, והיינו קושיא א' ניחא כי באמת לא קשיא ממ"ש ראוהו בית דין וכל ישראל, אלא קשיא ממ"ש ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר וכו"ל, וקושיא ב' ניחא כי עיקר הקושיא ה' למה קאמר התנא 'נחקרו' העדים דהרי אף אם לא ה' אומר 'נחקרו' העדים ג"כ ה' אומר דינא דמתני' כי עיקר מה שרצה התנא לומר הוא אופן נוסף שלא הספיקו לומר מקודש והוא שהיה עדות של עדים (מלבד האופן שאמר קודם שראוהו בי"ד וכל ישראל) וכו"ל, ולכן בדווקא הק' הגמ' כאן למה לי למיתנייה 'חקירת' העדים והיינו כי עיקר הק' ה' למה הוצרך התנא לומר שנחקרו וכו"ל.

ומה שרש"י פירש כן, יתכן שהוא משום לישנא דגמ' דקאמר למה לי למיתנייה חקירת העדים 'כלל' ומשמע דק' הגמ' דלא ליכתוב כלל את כל הבבא של נחקרו העדים, וכפרש"י. מיהו לכאן עדיין צ"ב למה פירש"י כן שהרי לפירש"י צריך לידחוק יותר בלישנא דגמ' כי לפירש"י הו"ל לגמ' לומר וכיון דתנא 'ראוהו בי"ד וכל ישראל', ולולי פרש"י היה עדיף לידחוק את ה'ל' 'כלל' הנ"ל, מאשר דוחק זה דקאמר וכיון דתנא 'עד שחשיכה הרי זה מעובר' שלשון זה הוא דחוק לפרש"י וכו"ל דהול"ל וכיון דתנא 'ראוהו בי"ד וכל ישראל' וכו"ל. ולכאן צ"ב בכונת דברי רש"י.

⁷⁶נתבאר בהערה קודמת יעו"ש.

⁷⁷הגאון ר' ישראל זאב קורן שליט"א. וש"מ דק' זו כבר הק' הרמב"ן בפ' בהר כ"ה י' יעו"ש.

⁷⁸הק' היא גם לת"ק ולא רק לר"י, כדתנן שופר של ר"ה של יעל פשוט כו' שוה היובל לר"ה לתקיעה כו', ומה שכתבנו השאלה בדברי רבי יהודה משום דקאמר זה בהדיא יותר, אבל הק' היא גם ל"ק וכתבאר.⁷⁹ כדלעיל ע"א במשנה וברש"י שם שיובל הוא איל זכר יעו"ש. וכדפרש"י בחומש בפ' בהר כ"ה י' וז"ל, יובל היא. שנה זאת מובדלת משאר שנים בנקיבת שם לבדה ומה שמה יובל שמה על שם תקיעת שופר עכ"ל.

⁸⁰אולי היינו, דהיובל לא נקרא יובל ע"ש השופר, אלא ע"ש הובלה כמ"ש בהעמק דבר בפ' בהר כ"ה י', וכ"ה ברמב"ן וז"ל שם, ואמר יובל היא שבה יובל כל איש אל אחוזתו ואל משפחתו יובילוהו רגליו מרחוק לגור ונשתמשו בלשון הזה בענינים רבים יובל שי לה' צבקות ואמר ועל יובל ישלח שרשיו פלגים יבלי מים כו' עכ"ל יעו"ש.

ש. ר"ה שם. מר סבר בר"ה כמה דכייף איניש דעתיה טפי מעלי וביום הכפורים כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי. לכאוי' יש לדקדק⁸¹ דהוה למימר 'וביובלות' כמה דפשיט כו', וכמ"ש במשנה 'וביובלות' בשל יעלים, שהרי אי"ז בכל יו"כ רק ביובל.

ת. היינו הך.⁸²

ש. ר"ה כ"ז ב'. גרדו והעמידו על גלדו כשר. הנה לעיל כ"ו א' אמרי' אביי אמר היינו טעמייהו דרבנן שופר אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות והא דפרה כיון דקאי גילדי גילדי מתחזי כשנים ושלשה שופרות, והשתא כיון דאמרי' גרדו והעמידו על גלדו כשר א"כ למה שופר של פרה פסול דהא אפשר לגרדו ולהעמידו על גלדו.

ת. הואיל ואפשר לא אמרו.⁸³

ש. ר"ה שם. הניח שופר בתוך שופר אם קול פנימי שמע יצא ואם קול חיצון שמע לא יצא. כתבו התוס' וז"ל, אם קול חיצון שמע לא יצא. שהקול היוצא באויר שבין חיצון לפנימי והיינו ב' או ג' שופרות עכ"ל, ולפי"ז אם קול פנימי שמע היינו שלא היה אויר בין שופר לשופר והאויר יצא רק מהשופר הפנימי ולכן יצא יד"ח, ויש לשאול⁸⁴ דא"כ למה של פרה פסול, דאף דשל פרה הוא כמה שכבות מ"מ למה זה גרע מב' שופרות שזה כשר⁸⁵ וכנ"ל, וצ"ב החילוק.

ת. פרה בעצמה פסולה.⁸⁶

⁸¹שאלה זו היה שייך לשאול כבר בתחילת דברי הגמרא, כשאמרו, א"ר לוי מצוה של ר"ה ושל יוה"כ בכפופין ושל כל השנה בפשוטין, דלכאוי' הול"ל ושל 'יובלות' בכפופין. מיהו רבי לוי שינה כאן מלשון התנא גם במ"ש 'ושל כל השנה' ולא אמר 'ובתעניות' כלשון התנא דמתני'.

⁸²לכאוי' הכוונה, דגם אם הי' אומר 'וביובלות' עדיין לא היה זה סגי כי עדיין היה צ"ל 'וביובלות' של יובלות', וכיון שלא רצו להאריך בלשון, לכן התנא קיצר וקרא לזה יובל והאמוראים קיצרו וקראו לזה יוה"כ. [אמנם עדיין קצת צ"ב דמ"מ הוה לאמוראים לקצר ולומר 'יובלות' והיינו כי טעם התקיעה היא בגלל היובל ולא בגלל היו"כ, וי"ל].

⁸³היינו הואיל ואפשר לגרד את קרן הפרה, לא אמרו, אלא אמרו (ונחלקו) התנאים דבריהם במשנה באופן שלא גרד את קרן הפרה, ולעולם אם באמת יגרד את קרן הפרה ויעמידו על גלד אחד לכו"ע יהיה כשר קרן הפרה. ובדבר זה יש חידוש, כי היה מקום לחלק ולומר דדוקא בקרן שהוא כשר בעצמותו מלכתחילה כיון שגרדו והעמידו על גלדו כשר וכפי שהוא באמת, אבל קרן של פרה הוה אמרינן שכיון שהוא עשוי גילדי גילדי שכשאמרה תורה מצות תקיעת שופר לא דיברה על שופר כזה ולכן לא יועיל להעמידו על גלד אחד, ורבותא הוא שאעפ"כ כשהעמידו על גלד אחד כשר.

⁸⁴לאביי לעיל כ"ו א', והיינו הא דאמרי' שם, אביי אמר היינו טעמא דרבנן שופר אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות והא דפרה כיון דקאי גילדי גילדי מיתחזי כשנים ושלשה שופרות יעו"ש.

⁸⁵כששמע קול פנימי.

⁸⁶לכאוי' כוונת מרן שליט"א לומר, דאביי קאמר "מיחזי" כב' וג' שופרות, והיינו שאינו חשיב כך ממש אלא רק נראה שהוא כך, ואין הכוונה שמדרבנן פסולוהו משום הא דמיחזי כב' שופרות, דהא הכא בהניח שופר בתוך שופר ושמע קול הפנימי לא פסלוהו רבנן, אלא הכוונה דכיון שמיחזי כב' שופרות אמרי' שכשהתורה אמרה שופר התורה רוצה דבר שנקרא גם שופר ולא דבר שנקרא רק קרן, וכמובא מהשפת אמת וכדלהלן, דהנה לכאוי' קשיא טובא בסוגיא דפסול פרה, שבמשנה שם כתוב כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן רבי יוסי אומר והלא כל השופרות נקראו קרן כו', ובגמ' פריך, שפיר קאמר להו רבי יוסי לרבנן, ומשני בגמרא ג' תירוצים, תירוצ' א', שכל השופרות נקראו שופר ונקראו קרן ואילו של פרה קרן איקרי ושופר לא איקרי, תירוצ' ב', עולא אמר טעמייהו דרבנן משום אין קטיגור נעשה סניגור, תירוצ' ג' אביי אמר טעמייהו דרבנן משום דמיחזי כב' וג' שופרות, ולתירוצ' עולא ולתירוצ' אביי

ש. ר"ה כ"ח א'. אמר ליה אב"י מאי שנא התם דבעינא כולה תקיעה בחיובא וליכא הכא נמי בעינא כולה תקיעה בחיובא וליכא הכי השתא התם לילה לאו זמן חיובא הוא כלל הכא בור מקום חיובא הוא לאותן העומדין בבור. יש לשאול מ"ד 'הכי השתא' כו' האם זה מדברי רבה והיינו שרבה השיב בעצמו חילוק זה לאב"י, או"ד שרבה שתק ולא השיב לאב"י והחילוק הנאמר כאן זהו מדברי הגמ'. ולכאור' משמע כצד בתרא והיינו מדלא אמרינן 'א"ל רבה הכי השתא' רק אמרינן 'הכי השתא' כו' ומשמע שזה מדברי הגמ' ולא מדברי רבה.

[והנה שו"ר דהרשב"א הקשה בהא דת' להלן בגמ' כי קאמר רבה בתוקע ועולה לנפשיה דא"כ למה תירץ רבה לאב"י התירוצ' דהכי השתא הנ"ל לחלק בין מקצת תקיעה שבליילה לבין מקצת תקיעה שבבור והרי ה' רבה צריך לפרש לאב"י שכוונתו היא כוונה אחרת לגמרי והיינו דמיירי בתוקע עצמו כו' עכ"ד הרשב"א, ולכאור'⁸⁷ מבואר מזה דמ"ד הכי השתא ה"ז תירוצ' שרבה השיבו לאב"י ואין זה תי' הגמ' ליישב את דברי רבה. (אמנם מפני קושיית הרשב"א לולי דברי הרשב"א ז"ל אולי ה' ליישב ולומר דמ"ד 'הכי השתא' כו' אי"ז מדברי רבה וכפי שמשמע בגמ' מדלא קאמר 'אמר ליה רבה הכי השתא כו', וכיון דנימא דאי"ז מדברי רבה א"כ שוב לא תיקשי הקושיא הנ"ל דהרשב"א ז"ל)].

ת. נכון.

ש. ר"ה שם. פריש"י וז"ל, הכי גרסינן למימרא דסבר רבא דכי שמע איניש סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא וממילא כו' עכ"ל, לכאור' אתא רש"י למימר דלא גרסינן 'רבה' אלא גרסינן 'רבא', וכיון שכן לכאור' יש להעיר למה רש"י הקדוש המתין עד כאן דהול"ל זאת בתחילת הסוגיא לעיל סוף ע"ב דאמרי' התם אמר רבה והול"ל שם דגרסי' אמר רבא ולמה המתין לכאן.

ת. אחרי הגמר.⁸⁸

מקשה הגמרא הרי התנא אומר מפני שהוא קרן ומשני חדא ועוד קאמר, ולכאורה קשיא טובא, כי אחרי שצריך לומר חדא ועוד קאמר א"כ מה הרויחו עולא ואב"י בתירוצם, והרי גם הם צריכים לומר כהתירוצ' הראשון של הגמ', והובא מהשפת אמת שהפשט בזה הוא שסברו עולא ואב"י שלא מסתבר לומר שעצם זה שלא מצאנו שבפרה נקרא קרן ולא מצאנו שבפרה נקרא גם שופר אינו מספיק לומר שכוונת התורה ה' לומר שצריך דוקא מה שנקרא גם שופר וגם נקרא קרן, ורק מפני שיש סברא שפרה פסול או מפני קטיגור לעולא או מפני מחזי כב' וג' שופרות לאב"י, שפיר אמרינן שהתורה רוצה שופר שנקרא גם קרן וגם שופר ולא של פרה, ולפי"ז לפי אב"י אין הפסול משום עצם הדין של ב' וג' שופרות אלא דין זה הוא רק כגילוי לזה שהתורה פסלה שופר של פרה, וכוונת מרן שליט"א לתרץ דאה"נ אם היה הפסול של פרה משום עצם הדין דב' שופרות, לא היה של פרה פסול, אלא הפסול של פרה הוא שכיון דמיחזי כב' שופרות אין זה השופר שהתורה הצריכה לתקיעת השופר. ולפי זה כוונת מרן שליט"א היא לתרץ תירוצ' נוסף על תירוצ' התוס' שם שגילדי גילדי דפרה אינו כגילדי הבצל, שגילדי הבצל הוא זה על גבי זה ואילו גילדי הפרה הוא כזה בצד זה יעו"ש, וכמובא מרש"י חולין נ"ט ב' ד"ה כרוכות שגילדי דפרה הוא כן כגילדי הבצל, יעו"ש.

⁸⁷שוב דקדקנו בלשון הרשב"א וראינו שפרט זה מפורש בדבריו דכתב ורבה גופיה פריק ליה כו' יעו"ש. ⁸⁸כת"י התשובה כאן לא ה' ברור כ"כ, וכתבנו הלשון 'אחרי הגמר' לפי מה שה' נראה ביותר שזה ה' 'לתשובה, [ולכאור' זה אכן היה הלשון באמת], ועפי"ז הוא הביאור דלהלן: אין כונת מרן שליט"א 'אחרי גמר' הסוגיא, שרש"י המתין לגמר הסוגיא ושם כתב שאין הגירסא 'רבה' אלא 'רבא', כי כאן אינו גמר

ש. בהנ"ל. לכאור' צ"ב, א'. למה להמתין לסוף דהרי יותר מתאים היה לכתוב זה בתחילת הסוגיא. ב'. שהרי בפשוטו אין זה הגמר כי יש המשך לזה בגמ' דאמרי' כי קאמר רבה, ואם אחרי הגמר היה רש"י צ"ל זה כאן על התיבות כי קאמר רבה. וצ"ת בכוונת התשובה.

ת. גומר גומר ראשון.⁸⁹

ש. בהנ"ל. בגמ' אמרינן למימרא דסבר רבה שמע סוף תקיעה כו', וברש"י הגירסא למימרא דסבר 'רבא' דכ"י שמע 'איניש' כו', והיינו דמלבד השינוי מרבה לרבא עוד הוסיף רש"י ב' תיבות מה שלא נמצא לפנינו בגמ', ושמא לכן המתין רש"י לכאן לכלול כל השינוי גרסאות יחד. אמנם מ"מ צ"ב מה נחוץ להוסיף התיבות דכ"י שמע 'איניש' כו' והיינו מה נחוץ להדגיש דכך צריך לגרוס שהרי בפשט הגמ' אין נפק"מ מזה לכאור', וכיון שכן, נשאל שוב למה המתין רש"י לכאן שהרי עיקר שינוי הגי' היא מרבה לרבא והול"ל זאת בתחילת הסוגיא וכנ"ל.

ת. העתיק הענין.⁹⁰

ש. ר"ה כ"ח א'. פריש"י וז"ל, של עולה. ותלשו מחיים דאילו לאחר זריקה אין מעילה לא בעורה ולא בקרניה שהכל לכהנים כו' עכ"ל, לכאור' צ"ב היאך זה מותר והלא צער בעלי חיים דאורייתא הוא, וכי חסר בהמות דלא הי' אפשר לו אלא בלקיחת שופר מבע"ח חי.⁹¹

הסוגיא, כי גם אחר כך קאמר בגמ' 'כי קאמר רבה' כו', ואולי כוונת מרן שליט"א היא כך, דהרי האמת היא שהגירסא שלפנינו בגמ' היא לפי גירסת רש"י, והיינו, שהי' גירסאות אחרות והמדפיסים הדפיסו את פנים הגמ' ע"פ מה שרש"י כתב שצריך לגרוס, וכיון שכן לא שייך לומר דרש"י בא לומר שלא גרסי' רבה אלא רבא, כי כל הגירסא שיש לפנינו היא הרי גירסת רש"י עצמו, ולכן יותר נראה שלפני רש"י היה גירסא אחרת מכל הלשון שכתב רש"י, דאל"כ [אלא רק בא לומר דגרסי' רבא ולא רבה] למה הוצרך רש"י להאריך את כל לשון הגמרא והרי זה גם גירסת הגמ' שלפנינו (ועי' שאלה הבאה), אלא על כרחך שהיתה גירסא אחרת בכל לשון הגמ' ורש"י בא לומר הגירסא הנכונה ומזה הדפיסוה בגמ' לפנינו, ולפי"ז על כרחך דמה שכתוב ברש"י רבא ה"ז טעות סופר של המדפיסים, ועוד ראיה לזה הוא מה ששאלנו למה המתין רש"י עד פה ועל כרחך כנתבאר שלא זה מה שרש"י בא לומר וכנ"ל. וזה מש"כ מרן שליט"א: אחרי הגמר, והיינו דאין כוונת רש"י לומר דשינוי הגירסא היא מרבה לרבה [דזה ט"ס ברש"י גופיה] אלא המשך לשון רש"י, והיינו אחרי הגמר של לשון רש"י. וע"ע תשובה אחר תשובה הבאה.

⁸⁹ בטעות נשלח שאלה זו עם תשובה זו, וכתב עלה מרן שליט"א: אחרי הגמר יראה שלא תוקן.
⁹⁰ היינו דרש"י בא לאפוקי מגירסא אחרת בגמ' שיש בה נפק"מ לדינא [הובא בס' שיטות קמאי מס' עשרת הדברות לבעל העיטור יעו"ש], ולא בא לשנות רק מרבה לרבא [וכמו שהוא באמת בר"ן יעו"ש]. וגירסת הגמ' שלפנינו היא לפי גירסת רש"י, והמדפיס שהדפיס הגמ' ע"פ נוסחת רש"י השמיט ב' תיבות נוספות אלו שכתבנו בפנים השאלה, כי המדפיס העתיק מרש"י את הענין ולא העתיק אות באות. עתה ראיתי בגמרא מהדורת 'עוז והדר' בהגהות וצינונים שם הובא מדקדוקי סופרים על דברי רש"י דכתב כאן הכי גרסינן כו' בזה"ל: נראה דכוונתו לאפוקי מגירסת כת"י דליתא 'סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא וממילא' (וכן גורס רבא), דק"ס. עכ"ל הגהות וצינונים שם.

⁹¹ ואולי יל"ד בזה גם משום מצוה הבאה בעבירה כי נמצאת המצוה של תקיעת שופר באה בעבירה של צעב"ח. אלא דאולי במצוה שיכולה להיעשות מבלי עשיית העבירה אולי לא שייך בזה מצוה הבאה בעבירה. ואכ"מ.

ת. מי אמר שמותר.⁹²

ש. בהנ"ל. לכאור', הרי כך מבואר מהגמרא כאן. (ולפיכך שאלנו כן).⁹³

ת. כבר נשחטו.⁹⁴

ש. ר"ה שם. ואמר רבא המודר הנאה מחבירו מזה עליו מי חטאת בימות הגשמים אבל לא בימות החמה. פרש"י וז"ל, אבל לא בימות החמה. דאיכא הנאת הגוף עכ"ל, וקצת צ"ב דהרי הן בסה"כ כמה טיפי מים ובשלמא מעיין דלהלן ה"ז הנאת הגוף ממש שכל גופו נהנה וה"ז מחיה את נפשו, אבל כמה טיפי מים מה מועיל לו בימות החמה. ת. קצת.⁹⁵

ש. ר"ה שם. אמר רבא זאת אומרת התוקע לשיר יצא כו'. לכאור' יש לשאול דלכאור' הוי מצוה הבאה בעבירה כי הרי אסור לשיר בכלי שיר בשבת ויו"ט וכיון דהוא יו"ט של ר"ה ותוקע לשיר לכן אף שהוא זמן התקיעה והי' צריך לצאת יד"ח משום שמצות לא צריכות כוונה מ"מ הא הוי מצוה הבאה בעבירה וא"כ היאך יוצא יד"ח. ת. הוא יו"ט ולא שבת.⁹⁶

ש. ר"ה כ"ח ב'. א"ל אביי אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה אמר לו שאני אומר מצות אינו עובר עליהן אלא בזמנן. האם לפי"ז אם יניח תפילין עם ה' טוטפות בלילה לא יעשה איסור.

⁹²היינו דבגמ' לא נתבאר שמותר לתלוש קרן מבע"ח כשהוא חי, רק אמרו בגמ' הדין אם עשה כן, וכלישנא דגמ' אמר רב יהודה 'בשופר של עולה לא יתקע [או משום איסור שימוש בהקדש או משום מעילה ולא משום צעב"ח] ואם תקע יצא' כו'. ועי' תשובה הבאה.
⁹³מה ששאלנו כאן, הוא לפי שלא הי' מובן לנו התשובה הקודמת.
⁹⁴היינו דאף לפי הבנתנו בשאלה שכך מבואר בגמ' מ"מ אי"ז שאלה כי י"ל שתלש הקרן אחר שהבהמה כבר נשחטה, כי עיקר מה שבא רש"י לומר הוא שלאחר זריקה אין מעילה, וא"כ אפשר לו לתלוש הקרן אחר שחיטה קודם זריקה. ולפי"ז מש"כ רש"י 'מחיים' הוא לאו דווקא ורק ר"ל דמיירי קודם זריקה כמו שכתב אח"כ.
⁹⁵היינו שיש קצת הנאה. והנה הובא מכמה ראשונים ז"ל דעיקר טעמיה דרבא באיסור הזאה בימות החמה הוא בהנאה שיש לו מהמים שנשארים עליו אחר ההזאה יעו"ש, ולפי"ז לתשובת מרן שליט"א נמצא מבואר שגם קצת טיפי מים שנשארים עליו אחר ההזאה חשיב הנאה ואסור.

⁹⁶לכאור' כוונת מרן שליט"א, דהוא יו"ט של ר"ה ולא שבת ויו"ט, דכיון שהוא ר"ה א"כ כיון שתוקע ויוצא בזה י"ח לכן אף שנתכוין לשיר מ"מ אי"ז עבירה וכמו נתכוין לבשר חזיר ועלה בידו טלה, [עי' תשובת מרן שליט"א לעיל ויחי נ' כ']. וממילא אי"ז מצוה הבאה בעבירה. (אבל ודאי שאין כוונת מרן שליט"א שביו"ט מותר בכלי שיר, כי אין חילוק לענין כלי שיר בין שבת ליו"ט וכמב' בביצה ל"ו ב' יעו"ש, וכמב' בשונה הלכות סי' של"ח דין ב' יעו"ש).

ש. ר"ה כ"ט א'. פרש"י וז"ל, חוץ מברכת הלחם והיין. ושאר ברכת פירות וריחני שאינן חובה אלא שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ובזו אין ערבות שאינו חובה על האדם לא ליתנהי ולא ליבריך עכ"ל, יש לשאול, מי שזה בשבילו פיקו"נ כגון אם לא יריח ריח טוב, מי נימא שזה נחשב לו 'חובה' שהוא חייב מדינא להריח משום ונשמרתם מאד לנפשותיכם, ויוכל להוציא יד"ח כמו בדבר שהוא חובה ממש, כי כאן אין לומר דלא ליתנהי ולא ליבריך כי הוא חייב בזה משום ונשמרתם. (ואם לא יוכל להוציא, לכאור' מ"ט).

ת. זה ענין אחר.⁹⁸

ש. ר"ה כ"ט ב'. אלא אמר רבא מדאורייתא מישראל שרי ורבנן הוא דגזור ביה כדרבה כו'. לכאור' צ"ב דא"כ למה בעיר שהיא רואה כו' תקעו בזמן המקדש (כדפרש"י בד"ה ועוד, דמירי בבנינה כו') והרי שם אין את הטעם שלא גזרו שבות במקדש שהרי אי"ז בהמ"ק רק סמוך לירושלים, וצ"ב.

ת. לא פלוג.⁹⁹

⁹⁷ היינו דיש ב' צדדים בדבר, די"ל דאין עושה איסור בזה מאחר שאי"ז זמנא מדרבנן שמא יישן בהם, אמנם י"ל דעושה איסור בזה מאחר שמדאורייתא לילה כן זמן תפילין, כמ"ש במשנ"ב סי' ל' ס"ק ד' יעו"ש.

⁹⁸ לביאור תשובת מרן שליט"א יש לנו להביא בכאן את דברי הגמ' דלהלן, בעי רבא ברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש היום מהו כיון דחובה הוא מפיק או דלמא ברכה לאו חובה היא ת"ש דאמר רב אשי כי הוין בי רב פפי הוה מקדש לן טכי הוה אתי אריסיה מדברא הוה מקדש להו, ופרש"י וז"ל, מהו. על אכילת מצה ומקדש ישראל לא תיבעי לך דחובה ניהו ומפיק, אלא ברכת המוציא וברכת היין מיבעיא לן שאין באות אלא לפי שהמברך צריך שטעום ואי אפשר ליהנות בלא ברכה אי נמי לא טעים איהו אי אפשר דלא יהיב ליה לחד מינייהו למטעם ובעי ברכה מאי. כיון דחובה היא. אכילת מצה חובה עליו וכן קידוש היום חובה עליו ואי אפשר שלא בהנאה והנאה אי אפשר בלא ברכה, נמצאת המצוה תלויה בברכת הנאה ומפיק. או דלמא. ברכת ההנאה לאו חובה למצוה אתיא שאף בכל ההנאות היא נוהגת, עכ"ל, והשתא מה שהשיב מרן שליט"א לענין פיקוח נפש 'זה ענין אחר' ר"ל כצד בתרא דגמ', ואף דמסקנא דגמ' הוא כצד קמא, מ"מ יש חילוק בדבר, והוא דכיון דבקידוש המצוה תלויה בברכת ההנאה וכמ"ש רש"י לכן ה"ז כחלק מתקנת הקידוש (אמנם יש להעיר משו"ע או"ח סי' רע"א ס"ד, שם לכאור' מבואר דברכת היין אינה חלק מהקידוש יעו"ש), ומשא"כ כאן אף שהוא חייב להנות ולהריח מ"מ חובה זו אינה עושה את הברכה שהוא חייב לברך על הריח כחלק מהחובה שיש לו ליהנות ודו"ק.

⁹⁹ שו"ר דכבר עמד **אאמו"ר שליט"א** בענין שאלה זו, בספרו **שושנת יעקב** בריש פירקין כאן ר"ה כ"ט ב', ועי' במה שהאריך שם בדברים מתוקים מדבש ונופת צופים, וע"פ עיקרי דברי אאמו"ר שליט"א שם יתכן לבאר כוונת דברי מרן שליט"א כאן כך: הנה הובא מהטורי אבן שהקשה על רש"י דכתב שהטעם הוא משום שאין שבות במקדש, וק' דהא 'אין שבות במקדש' ה"ז רק בדברים שהם שייכים למקדש, ואילו מצות תקיעת שופר היא מצוה גם בכל העולם כולו ומה שייכות יש לה למקדש דווקא, ע"כ ק' הטו"א, ולכאור' י"ל דאין הכי נמי ומה שרש"י כתב אין שבות במקדש אין הוא עיקר הטעם אלא עיקרו הוא כסברא לומר שלא ראו חכמים לבוא ולבטל את מצות תקיעת שופר לגמרי אלא השאירו מקום שיהיו תוקעים בו, ועיקר הטעם שבמקדש לא גזרו הוא משום שהוא מקום מקודש, וסברא זו שייכת גם על ירושלים כמובא בשושנת יעקב שם מהמאירי, וזהו מש"כ מרן שליט"א 'לא פלוג', והיינו דמה ששאלנו שיהי' חילוק בין המקדש לירושלים, 'לא פלוג' ר"ל לא רצו לחלק בין קדושת המקדש לקדושת ירושלים.

ש. ר"ה שם. פרש"י וז"ל, בית דין דאקראי. לתנא קמא תקעינן ותנא דאמרו לו סבר אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין קבוע דומיא דיבנה עכ"ל, ולכאור' קצת צ"ב שהרי אף סנהדרין גדולה לא הי' קבוע שגלתה ממקום למקום כדלקמן ל"א א'.

ת. מ"מ הסנהדרין אחד.¹⁰⁰

ש. ר"ה ל' א'. ומגלן דעבדינן זכר למקדש כו'. יש לשאול מהיכן ומהו המקור לזכר' לשמחת בית השואבה, דלא מצינו שריב"ז התקין זכר לשמחת בית השואבה כמו שתיקן זכר גבי לולב, ובאמת מאי שנא. ומ"מ מהו המקור לזכר לשמחת בית השואבה.

ת. ככל המצות.¹⁰¹

ש. ר"ה ל' א'. פרש"י וז"ל, לא צריכא כו' והא קיימא לן במסכת שבועות דאין בנין בהמ"ק לא בי"ט ולא בלילה הני מילי בנין בידי אדם אבל בנין העתיד לבא בידי שמים הוא עכ"ל, ובסוכה מ"א א' פרש"י וז"ל ואי קשיא דבלילה אינו נבנה כו' ולא בחמיסר שהוא י"ט דקי"ל בשבועות דאין בנין ב"ה דוחה י"ט ה"מ בנין הבנוי בידי אדם אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים שנא' מקדש ה' כוננו ידיך עכ"ל, ונמצא מבואר דבנין ביהמ"ק השלישי יתכן להיות נבנה לנו ביו"ט, ויש לשאול מאי שנא, והיינו דבעירובין מ"ג א' אמרי' תא שמע הריני נזיר ביום שבן דוד בא מותר לשנות יין בשבתות וימים טובים כו' (ומבואר שם דאליהו לא בא בער"ש ויו"ט אבל משיח כן) ופרש"י וז"ל, בשבתות וי"ט. דודאי לא אתי משיח האידנא עכ"ל, ומאי שנא דמשיח ודאי לא אתי בשבת ויו"ט ואילו ביהמ"ק כן אתי בשבת ויו"ט.

ת. מוכן ועומד.¹⁰²

¹⁰⁰ היינו ד'קבוע' אין הכוונה קבוע במקום מסוים [ו'שאינו קבוע' שאינו נמצא במקום מסוים], אלא 'קבוע' הכוונה שהדיינים קבועים, ולא ארעיים כגון שישבו בבי"ד יום אחד ולמחר כבר אינם יושבים בבי"ד, וזהו מש"כ מרן שליט"א 'מ"מ הסנהדרין אחד' ר"ל שהדיינים שהיו בלשכת הגזית הם הדיינים שהיו ביבנה. ¹⁰¹ היינו דכמו שבכל המצוות שאינם נוהגים בזמן הזה לא התקין להם ריב"ז זכר, ורק למצוה שהיתה נוהגת במקדש דווקא התקין לה זכר, כי הזכר הוא זכר למקדש [כלישנא דמתני'] ולא זכר למצוה, ה"נ לא התקין זכר לשמחת בית השואבה, דאף שהיה זה במקדש מ"מ (להרמב"ם פ"ח מהל' לולב הי"ב) עיקר שמחת בית השואבה היתה משום מצות ושמחת בחגך ולא משום שאיבת המים (אמנם לרש"י בסוכה נ' א' שמחת בית השואבה היא כן משום ניסוך המים יעו"ש, ולרש"י כוונת תשובת מרן שליט"א היא 'ככל המצוות' שהיו במקדש ולא התקינו להם חיוב של זכר, והטעם שלא התקינו חיוב זכר לניסוך המים יתכן שהוא כדי שלא יבואו לידי תקלה שיבואו לנסך באמת והיינו שיבנו מזבח וכו' ויוכלו לבא לידי תקלה, ומשא"כ בלולב אין שום תקלה שיכולה לבוא מזה).

¹⁰² ביאור השו"ת כך הוא: דיש לשאול מ"ש משיח דודאי לא אתי בשבת ויו"ט ואילו ביהמ"ק כן אתי בשבת ויו"ט, והיינו, דלהצד שבגמ' עירובין מ"ג א' הנ"ל דהטעם שמשיח לא אתי בשבת הוא משום שיש תחומין למעלה מעשרה, א"כ איך בית המקדש כן אתי בשבת והרי יש תחומין למעלה מעשרה. וע"ז השיב מרן שליט"א: מוכן ועומד. ואולי הכוונה, דזהו מוכן ועומד כבר בעוה"ז, אלא שאנו אין רואין את זה עתה עד הזמן שיתגלה בגאולה השלימה בב"א, וממילא ליכא בזה משום תחומין.

ש. ר"ה ל"א א'. במוספי דשבתא מה היו אומרים כו'. יש לשאול דכיון דלמוסף יש שיר אחר א"כ למה אנו אומרים השיר של שחרית אחר מוסף (ובאמת בקהילות החסידים אומרים השיר של יום אחרי שחרית קודם קריאת התורה). וצ"ב.

ת. הכל כמנהג המדינה.¹⁰³

ש. בהנ"ל. מהתשובה משמע דלולי המנהג באמת כן ראוי לומר השיר של יום בשחרית מאחר שהוא מזמור של שחרית (וכנ"ל), ונפק"מ לבית הכנסת חדש שעדיין אין שם מנהג, דראוי יהיה להנהיג כמבואר בגמ' לומר השיר בשחרית. כן משמע מתשובת מרן שליט"א והאם נכון הוא למעשה.

ת. נכון.¹⁰⁴

ש. ר"ה שם. במנחת' דשבתא מה היו אומרים כו'. מ"ט לא אומרים היום במנחה של שבת את השיר שאמרו במקדש, וכמו שאומרים את של שחרית בשחרית.
ת. שלא להטריח יותר מדאי.

ש. ר"ה שם. כתבו התוס' וז"ל, הזי"ו ל"ך. האזינו כו' וכ"פ בקונטרס וכן המנהג כו' עכ"ל, ומל' התוס' דכ' וכן המנהג, משמע שהיו אומרים גם שיר של יום של מוסף גם בזמן התוס', ולמה אנו אומרים רק של שחרית ולא גם של מוסף.

ת. אין זמן.¹⁰⁵

¹⁰³ וש"מ במחזור שי"ח שפתותינו [למרן שליט"א] בזה"ל: ומה שבשבת אומרים, לפי נוסח אשכנז, שיר של יום לאחר תפילת מוסף, אף שבבהמ"ק אמרוהו לאחר תמיד של שחר - כשיש מוספין מערבין הנסכים יחד אחר המוסף, עיין רמב"ם פרק י' מתמידין ומוספין הי"ט, ואז אומרים שירה, עכ"ל מרן שליט"א שם ועיי"ש בזה עוד. ועי' תשובה הבאה.

¹⁰⁴ עי' ס' עבודת הלויים פ"ד.

¹⁰⁵ היינו כפי המציאות שיש אנשים שקשה להם להישאר עד סוף מוסף בביהכ"נ [ועי' מש"כ מרן שליט"א בזה בס' ארחות יושר בסימן ל' - תפלה באות ג', בחומרת דבר זה, ויעו"ש בסימן זה עוד בזה] וממילא הוי כעין גזירה שאין הציבור יכולין לעמוד בה. [ותשובה זו כעין התשובה הקודמת].
והנה אפשר דדברי התוס' קאי על מ"ש בגמ' להלן כדרך שחלוקים כאן 'כך חלוקין בבית הכנסת', ולא על עצם השירה. וא"כ ליתא לשאלתנו כלל.

ויתירה מזאת, אפשר שבזמן התוס' עדיין לא אמרו אצלם שיר של יום כלל, והוא מוזכר ברמב"ם שנהגו מקצת העם לומר ובטור מפורש יותר שהיה זה דווקא בספרד, ומשמע שבאשכנז מקום בעלי התוס' עדיין לא היה מנהג זה של אמירת שיר של יום, וממילא מסתבר טפי שדברי התוס' כאן שכתבו 'וכן המנהג' לא קאי על השיר של יום אלא על הסדר שבקריאת התורה וכו"ל. (אמנם ממה שהתוס' כתבו בתחילת הדיבור את התיבות 'הזי"ו לך' ולא כתבו את התיבות 'כדרך שחלוקין כאן כך חלוקין בבית הכנסת' קצת לא מ' כמש"כ כאן).

ש. ר"ה ל"ד א'. ושלש תרועות נאמרו כו' מצינו למדין שלש תרועות ושש תקיעות נאמרו בר"ה שתיים מדברי תורה ואחת מדברי סופרים שבתון זכרון תרועה והעברת שופר תרועה מדברי תורה יום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן אחת מד"ת ושתיים מדברי סופרים והעברת שופר תרועה מד"ת שבתון זכרון תרועה ויום תרועה יהיה לכם לתלמודו הוא בא מאי לתלמודו הוא בא מיבעי ביום ולא בלילה כו'. ומה דקאמר מאי לתלמודו הוא בא בפשוטו ה"ז קאי על הפסוק שבתון זכרון תרועה, כי על הפסוק יום תרועה יהיה לכם לא הי' קשה כי למדין מזה גזירה שוה ממדבר לראש השנה וכמו שפרש"י בד"ה שתיים מד"ת¹⁰⁶, וכיון שכן, מאי משני מיבעי ביום ולא בלילה דזה משמע דהשאלה מאי לתלמודו הוא בא ה"ז קאי על הפסוק יום תרועה יהיה לכם, והרי השאלה לא הי' על פסוק זה כי למדין ממנו ג"ש וכן"ל אלא הי' ק' על הפסוק שבתון זכרון תרועה וכיצד משנינן השתא מיבעי ביום ולא בלילה. וצ"ב.

ת. למה ב"פ.¹⁰⁷

ש. ר"ה שס. פרש"י וז"ל, שאין תלמוד לומר בחדש השביעי. דהא כתב לן בכמה מקומות¹⁰⁸ דיום הכפורים בחדש השביעי הוא והכא יוה"כ כתיב עכ"ל, יש לשאול כמו כן דא"כ למה נאמר גם 'בעשור לחדש' (ויקרא כ"ה ט') והרי גם זה אנו יודעים כבר שיוה"כ הוא בעשור לחודש.

ת. מנ"ל.¹⁰⁹

¹⁰⁶ היינו, שברש"י כתוב שלתלמודו הוא בא שאמר התנא קמא היינו הגזירה שוה, אבל עצם הדבר שלפי תנא קמא הפסוק יום תרועה הוא מה שבא לתלמודו אליבא דתנא קמא הוא מפורש בברייתא עצמה. ¹⁰⁷ היינו דלפי רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן אי אפשר לומר שהגזירה שוה נלמדת מיום תרועה יהיה לכם כי אם כן למה צריך ב' פסוקים לתלמודו, כיון שביום ולא בלילה אי אפשר ללמוד משבתון זכרון תרועה, ולכן בהכרח שהוא סובר שאת הגזירה שוה למידים משבתון זכרון תרועה וכיון שכן נשאר התלמודו של יום תרועה יהיה לכם ללמד את הביום ולא בלילה.

¹⁰⁸ הנה מש"כ רש"י 'בכמה מקומות', לכא' צ"ב דהא מלבד הפסוק דמייתי הגמ' הכא והיינו הא דכתיב (אמור כ"ה ט') והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם, מצינו רק פעם אחת נוספת דכתיב כן בהדיא, והוא הא דכתיב (אמור כ"ג ט"ז) אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפרים הוא וגו', וצ"ל דכוונת רש"י גם להא דכתיב (אחרי מות ט"ז כ"ט) והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשיכם וגו', ואף דלא כתיב בפסוק זה בהדיא 'יום הכיפורים' מ"מ הא כתיב בפסוק לאחריו (שם ל') כי ביום הזה 'יכפר' עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, וכן כוונת רש"י להא דכתיב עוד (פנחס כ"ט ו') ובעשור לחדש השביעי הזה מקרא קדש יהיה לכם ועניתם את נפשיכם וגו', ולהלן מיניה (פסוק י"א) כתיב שער עזים אחד חטאת מלבד חטאת 'הכפרים' וגו'.

¹⁰⁹ אין הכוונה ד'מנא ליה' בלא הפסוק כאן (בהר כ"ה ט') דכתיב ביה שיום הכיפורים הוא 'בעשור לחודש' שיוה"כ הוא אכן בעשור לחודש, שהרי כתיב עוד (אמור כ"ג ט"ז) אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפרים הוא וגו', והרי לנו בהדיא מפסוק אחר שיוה"כ הוא בעשור לחודש.

וכוונת מרן שליט"א היא כך, דאם הגמ' הי' אומרת שאין תלמוד לומר בעשור לחדש [ולא הי' אומרת שאין תלמוד לומר בחדש השביעי], מנ"ל שיהיו כל תרועות החדש השביעי זה כזה, שהרי אדרבא אם היו למדין מבעשור לחדש הוה אמרין דמה שנאמר כאן בפסוק דהעברת שופר תרועה וגו' הוא רק לענין יובל ולא לענין ר"ה. ולכן הגמ' כאן מיייתי רק לבחדש השביעי. ומה דאמר הכתוב כאן גם בעשור לחדש (כפי ששאלנו בפנים) באמת פרש"י בזה בפירושו על התורה (בהר כ"ה ט') וז"ל, ביום הכפרים.

ש. ר"ה ל"ה א'. כי סליק רבי אבא מימי פרשה כו'. פרש"י וז"ל, כי סליק רבי אבא מימי. שהפליג בספינה לים וחזר עכ"ל, יש לשאול מה אתו להשמיע לן שפתר זאת 'כשחזר מההפלגה בספינה בים'.

ת. לכן הי' עיף.¹¹⁰

בריך רחמנא דסייען

ממשמע שנאמר ביום הכפרים איני יודע שהוא בעשור לחדש אלא לומר לך תקיעת עשור לחדש דוחה שבת בכל ארצכם ואין תקיעת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית דין בלבד עכ"ל והוא מתורת כהנים. והגמ' לא מייתי דרשא זו כאן כי אינו שייך לדברי הגמ' כאן.
¹¹⁰ אין הכוונה דלכן נדחה כמ"ש בגמ' שם, כי מה שנדחה הוא מפני מימרא דרבי חנא ציפורה אמר רבי יוחנן, ולא מפני סברא, ואדרבא הגמ' מחזקת את סברתיה דרבי אבא כמ"ש שם מאי שנא הני כו'. וכוונת מרן שליט"א, דהגמ' אתא לשבח את רבי אבא שאף שהפליג בספינה והי' עיף אעפ"כ עסק בתורה וכדמצינו כע"ז בכריתות פ"ג מ"ז גבי רבן גמליאל רבי יהושע ורבי עקיבא יעו"ש ובתפא"י שם אות מ"ב. והבאנו זה בהערות לתשובות לעיל פסחים ק"א א' יעו"ש.

